

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN BÜYÜME VE KALKINMA
ÜZERİNE ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

SEVİL IŞIK ÖZDER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

GEBZE

2017

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN BÜYÜME VE
KALKINMA ÜZERİNE ETKİLERİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ

SEVİL IŞIK ÖZDER
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HÜSEYİN İNCE

GEBZE
2017

GTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../.....
tarih ve/..... sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
...../...../..... tarihinde tez savunma sınavı yapılan
.....'ın tez çalışması
.....Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak
kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Prof. Dr. Hüseyin İNCE

ÜYE

: Prof. Dr. Salih Zeki İMAMOĞLU

ÜYE

: Doç. Dr. Erkut ALTINDAĞ

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

Gebze Teknik Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Cinsiyet eşitsizliği ekonomik büyüme ve kalkınma kapsamında düşünüldüğünde önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmanın temel hedefi de Türkiye’deki ekonomik büyüme ve kalkınmaya cinsiyet eşitsizliğinin etkileri ve bu etkilerin ne yönde olduğunun tespit edilmesidir. Bu kapsamda Türkiye’deki cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ve kalkınmaya etkisini analiz etmek amacıyla 1990-2013 dönemine ait veriler kullanılarak regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde; kadın işgücü ile gelir arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, ticari açıklık ile gelir arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu; ilkökul, ortaokul ve ilkökul-ortaokul düzeyinde eğitim faaliyetleri kapsamında cinsiyet eşitsizliğinin gelir ile ilişkisinin pozitif ve anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Cinsiyet Eşitsizliği, Büyüme, Kadın İşgücü

SUMMARY

When gender inequality is considered in the context of economic growth and development, it emerges as an important phenomenon. The main objective of this research is to determine the effects of gender inequality on economic growth and development in Turkey and the direction of these effects. In this context, regression analysis is conducted using data from 1990-2013 to analyze the effect of gender inequality on growth and development in Turkey. As a result of regression results; no significant relationship between female labor force and income, the significant and positive relationship between trade gap and income, and the positive and significant relationship between gender inequality and income in the context of primary, secondary, and primary-secondary school education activities have been determined.

Keywords: Gender İnequality, EconomicGrowth, FemaleLabor Force

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden geleni sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden girebildiğim, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin İNCE'ye teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Yine bu süreçte tezime her türlü katkıyı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Salih Zeki İMAMOĞLU ve Prof. Dr. Halit YANIKKAYA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim. Aynı zamanda bu sürecin her aşamasında yanımda olup beni destekleyen sevgili eşime çok teşekkür ediyorum. Bana Rabbimin en güzel emaneti olan sevgili kızım Elif Ece ÖZDER'in bu çalışma sürecinde çalışmam için yaptığı güzel yorumları da unutmayarak benim güzel yavruma çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ KAVRAMI	3
2.1. Cinsiyet Eşitsizliği Yaklaşımları	4
2.1.1. Fonksiyonalist Yaklaşım	4
2.1.2. Çatışmacı Yaklaşım	5
2.1.3. Etkileşimci Yaklaşım	6
2.1.4. Feminist Yaklaşım	7
2.2. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	7
2.3. Türkiye'de Kadın İstihdamı	13
2.4. Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdam ve Ekonomik Boyutu	16
2.5. Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü	19
2.6. Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri	20
2.6.1. Sosyo-Kültürel Özellikler	21
2.6.2. Sosyo- Ekonomik Özellikler	25

2.6.3. Demografik Özellikler	26
2.7. Kadınların İşgücüne Katılımı ve İktisadi Kalkınma	27
2.8. Türkiye'de Sürdürülebilir İstihdam ve Gelir Dağılımı Açısından Cinsiyet Eşitsizliği Sorununun Etkileri	28
3.BÜYÜME KAVRAMI VE BÜYÜME MODELLERİ	30
3.1. İktisadi Büyümenin Kaynakları	30
3.1.1. İşgücü	31
3.1.2.Sermaye	31
3.1.3.Doğal Kaynaklar	32
3.1.4. Teknolojik Gelişme	32
3.2. Büyümenin Ölçülmesi	33
3.2.1.Gayri Safi Milli Hâsıla	33
3.2.2. Reel Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla	34
3.3. İktisadi Büyüme Modelleri	34
3.3.1. Dışsal Büyüme Modelleri	34
3.3.1.1. Klasik Büyüme Modeli	35
3.3.1.2. Marksist Büyüme Teorisi	35
3.3.1.3. Keynesyen Büyüme Modeli	36
3.3.1.4. Harrod-Domar Büyüme Modeli	36
3.3.1.5. Neoklasik Büyüme Modeli (Solow Büyüme Modeli)	37
3.3.2. İçsel Büyüme Modelleri	37
3.3.2.1.Bilgi Üretimi ve Taşmalar	39
3.3.2.2.Beşeri Sermaye Modeli	39
3.3.2.3. Ar-Ge Modeli	40

3.3.2.4. Kamu Politikası Modeli	40
3.4. Kalkınma Kavramı	40
3.4.1. Kalkınma Kuramlarına Genel Bir Bakış	42
3.4.2. Kalkınmanın Önemi	43
4. ÇALIŞMA HAYATI VE KADIN	44
4.1. Ekonomik Alandaki Eşitsizlikler	45
4.2. İşgücü Piyasasının Değişen Yapısı	46
4.3. Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma	48
4.4. Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi	51
4.5. Çalışma Hayatında Kadının Büyümeye ve Kalkınmaya Etkisi	54
5. AMPİRİK ANALİZ	56
5.1. Değişkenler	56
5.2. Veri	57
5.3. Ekonometrik Model	57
5.4. Ampirik Analiz Sonuçları	58
6. SONUÇ	61
KAYNAKÇA	63
ÖZGEÇMİŞ	71

KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Kısaltmalar</u>	<u>Açıklamalar</u>
KSGM	: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
TUSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Küresel Kalkınma Ağı

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Türkiye'deki İllerin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Grafiği	11
2.2. Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin 2012 Yılına Göre Dağılımı	12
2.3. Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin 2015 Yılına Göre Dağılımı	13
3.1. Kalkınma Kuramları	42

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1.Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılım Oranı	15
2.2. Kayıt dışı istihdam oranları	18
2.3. İşgücünün Nüfusa Oranı	19
2.4.Kadınların Yaş Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları	21
2.5.Kadınların Medeni Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları	22
2.6.Kadınların Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları	24
4.1.Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu (15 + yaş)	47
4.2.OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Kadın İşgücüne Katılım Oranları	49
4.3. OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi Oranları	52
5.1.Değişkenlerin gözlem sayısı, ortalama, standart hata, minimum ve maksimum değerleri	58
5.2.Korelasyon katsayıları	59
5.3.Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin gelir üzerindeki etkisinin sonuçları	59

1.GİRİŞ

İnsanlar kendi cinsiyetlerini seçebilme hakkına sahip olmadan kadın ya da erkek olarak dünyaya gelmektedir. Dünyaya geldikleri ülke, toplum ya da kültür onlara sahip oldukları cinsiyetleri doğrultusunda çeşitli roller ve sorumluluklar yüklemektedir. Cinsiyet eşitsizliği kavramı doğuştan getirilen bir olgu olmaktan ziyade toplumların kadınlara yüklemiş oldukları anlamdan kaynaklanmaktadır. Bu eşitsizlik durumu hayatın her anında kendini hissettirdiği gibi ekonomik anlamda da etkili olmaktadır. Ekonomik anlamda büyüme ve kalkınmanın kaynakları; işgücü, sermaye, doğal kaynaklar ve teknolojik gelişme olarak ifade edilmektedir. Bu kaynaklardan işgücü hem kadın hem de erkek işgücünü birlikte ifade etmektedir. Kadınların işgücüne katılımı, istihdamda yer alması, ekonomik büyüme ve kalkınmaya olan etkileri oldukça önemli görülmektedir. Bu bağlamda cinsiyet eşitsizliği kavramı ve bu kavramın ekonomik hayatla olan ilişkisi araştırılması gereken bir konu olarak önümüze çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze kadar özellikle de son dönemlerde cinsiyet eşitsizliği kavramının ekonomik büyüme ve kalkınma kapsamında yapılacak çalışmaların ve oluşturulacak politikaların merkezinde yer almaya başladığı görülmektedir. Ekonomi yönetimleri kadınların karşı karşıya kaldığı cinsiyet eşitsizliğinin en asgari düzeye çekilmesi ve bu doğrultuda yeni politikalar üretilmesi için çaba sarf etmektedirler. Bu çalışmalar temelinde düşünüldüğünde; cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmaya çalışılması ve kadınların iş hayatına daha profesyonel katkı sağlamalarının ekonomik büyüme ve kalkınmayı etkileyeceği düşünülmektedir.

Hem küresel anlamda hem de ülkemiz özelinde bakıldığında, cinsiyet eşitsizliğinin ekonomik büyüme ve kalkınmayı etkilediği düşünülmektedir. Kadın işgücünün ve istihdamının ekonomik anlamda daha etkin kullanılabilmesinin, beraberinde büyüme ve kalkınmaya da yansımaları olacağı tahmin edilmektedir. Özellikle daha eğitim seviyesi yüksek, daha nitelikli ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadan ekonomiye kazandırılacak kadın işgücünün oldukça önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca kadınların sahip olduğu yetenek ve becerilerin en iyi şekilde kullanılması ve ekonomik hayata kanalize edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda

cinsiyet eşitsizliğinin Türkiye’deki büyüme ve kalkınmaya olan etkisinin ve bu etkinin nasıl gerçekleştiğinin tespit edilmeye çalışılması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde; cinsiyet eşitsizliği kavramı, cinsiyet eşitsizliği sorunu, ülkemizdeki cinsiyet eşitsizliği sorunu, ülkemizdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın istihdamı gibi konular üzerinde durulmaktadır. Ayrıca ülkemizdeki kadın işgücünün görünümü, kadınların işgücüne katılımının belirleyicileri, kadın işgücü ve iktisadi kalkınma, ülkemizdeki sürdürülebilir istihdam ve gelir dağılımı açısından cinsiyet eşitsizliği sorununun etkileri gibi konulara da değinilmektedir. İkinci bölümde; büyüme kavramı ve büyüme modelleri, iktisadi büyümenin kaynakları, büyümenin ölçülmesi, iktisadi büyüme modelleri, kalkınma kavramı ve kalkınma kuramlarına genel bir bakış ve kalkınmanın önemi gibi konular üzerinde durulmaktadır. Cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ve kalkınmaya olan etkisinin incelendiği üçüncü bölümde; çalışma hayatı ve kadın, ekonomik alandaki eşitsizlikler, işgücü piyasasının değişen yapısı, kadın istihdamı ve ekonomik kalkınma, cinsiyete bağlı gelişme endeksi ve çalışma hayatında kadının büyüme ve kalkınmaya etkisi gibi konular ifade edilmektedir. Son bölümde ise Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ve kalkınma üzerine etkileri ampirik olarak araştırılıp sonuçları değerlendirilmektedir.

2. CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

Cinsiyet, insanların kendilerini nasıl görmeleri ve diğer insanlara karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirleyip genellikle sosyal farklılaşmaya temel oluşturur. Bu bakımdan cinsiyet eşitsizliği toplumda tabakalaşma sisteminin önemli bir unsurudur (Sullivan, 2003).

Kadın ya da erkek olarak doğan insanlar cinsiyete dayalı rollerini yaşam içerisinde öğrenirler. Bu roller toplumdan topluma ve kültürden kültüre bir takım farklılıklar göstermektedir. Toplumun bireylere yüklemiş olduğu değer yargıları onların rollerini doğrudan etkiler (Arslan, 2003; Demirbilek, 2007; Eren, 2005; Hablemitoğlu, 2005; Ökten, 2006; Sever, 2005).

Cinsiyet eşitsizliği kavramının ortaya çıkışı kadın ve erkeğin biyolojik, fizyolojik ve genetik özellikleri ile ilgili değildir. Çünkü eşitsizlik kavramı doğuştan getirilen bir durumu ifade etmemektedir. Cinsiyet eşitsizliği farklı boyutlardaki iktidar ilişkilerinin bir neticesi olarak yaşanan toplumun kadın ve erkeğe ilişkin yüklediği anlamdan kaynaklanmaktadır (Akın ve Demirel, 2003). Ayrıca eğitimde geri kalmışlık, ait olunan sosyal sınıf, inançlar, gelenek ve görenekler, işsizlik, tutum ve davranışlar cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerinden bazılarıdır (Sivakumar, 2008). Cinsiyet eşitsizliği kadının eğitim öğretim görmesinden iş hayatına girmesine kadar birçok aşamada olumsuz etkilerini göstermekte başta kadınların sağlığı olmak üzere farklı sorunlara neden olmaktadır (Bal, 2014).

Cinsiyet eşitsizliği, genelde kadınlar için kullanılan bir kavramdır. Biyolojik olarak belirlenmeyip sosyal olarak belirlenen cinsiyet eşitsizliği, uygun ve sürdürülebilir gayretlerle değişime uğrayabilir. Cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkışındaki ana nedenlerden birisi kadının aile içerisindeki annelik rolüdür. Kadının ev işlerindeki sorumlulukları ve erkeğin ailenin geçimini sağlayan pozisyonu cinsiyet eşitsizliğini daha da belirgin bir hale getirmiştir. Özellikle ataerkil aile yapısının getirmiş olduğu erkek ve kız çocukları arasındaki farklı uygulamalar neticesinde de cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıktığı görülmektedir (Sivakumar, 2008).

Cinsiyet eşitsizliği sorunu özellikle son yıllarda yoğun bir şekilde tartışılmaya başlamıştı. Ecevit 'e (2008)göre cinsiyet eşitsizliği kavramı, kadın ve erkeğin toplumsal kurumlar içinde mevcut kaynaklara erişme, fırsatlara ulaşma ve güç

kullanımında var olan eşitsizliği ifade etmektedir. Bu eşitsizlik bazen ekonomik bazen siyasi ve bazen de sosyal anlamda görülebilmektedir. Ekonomik anlamdacinsiyet eşitsizliği, kadınların işgücüne katılımı, kadın işsizliği, kadın işgücünün sektörel dağılımı vekadın kazancı gibi konularda olmaktadır. Bunun yanı sıra cinsiyet eşitsizliğinin en temel göstergelerinden birisi de eğitim fırsatlarındaki eşitsizliktir (Şimşek, 2011).

Cinsiyet eşitsizliği doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı şekilde ortaya çıkmıştır. Toplum içerisinde bir kadına cinsiyetinden dolayı bir erkekten farklı olarak daha olumsuz ya da daha az olumlu davranılması doğrudan eşitsizliği açıklarken; biçimsel olarak eşitlikçi gibi görünen davranış ya da uygulamaların sonrasında kadın üzerinde olumsuz etkiler bırakması olarak ifade edilmektedir (Acar, 2004).

2.1 Cinsiyet Eşitsizliği Yaklaşımları

Literatürde cinsiyet eşitsizliğini açıklayan bir takım yaklaşımlar vardır. Bu yaklaşımlar; fonksiyonalist yaklaşım, çatışmacı yaklaşım, sembolik yaklaşım ve feminist yaklaşımdır.

2.1.1. Fonksiyonalist Yaklaşım

Fonksiyonalist yaklaşıma göre, en ilkel çağlardan günümüze kadar kadın ve erkeğe farklı alanlardaçeşitli görev ve sorumluluklar verilmiştir. Bu yaklaşıma göre, fiziksel olarak kadınlardan daha güçlü olan erkekler ailenin ekonomik fonksiyonunun yerine getirilmesinde görev alırken, daha az güç isteyen çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde ise kadınlar görev almıştır (Sullivan, 2003).

Fonksiyonalistlere göre, kadın ve erkek arasında rol farkı vardır. Doğurganlığa sahip olan kadına çocuk bakımı ve ev işleri gibi sorumluluklar verilirken, erkeğe ise ailenin ekonomik ihtiyaçlarını gidermek sorumluluğu yüklenmiştir. Bu şekilde süregelen sorumluluklar Sanayi Devrimi'nin etkisiyle bir takım değişikliklere uğramıştır. Bebek ölüm oranlarının azalması ve etkili doğum kontrollerinin yaygın hale gelmesi ile kadınlarının yükü azalma göstermiştir. Azalan bu yükün temelinde kadınlara yönelik bir takım beklentiler gün yüzüne çıkmıştır. Fakat bu beklentilerin aksine kadınların rollerindeki değişimin hızı ile ekonomik ve sosyal şartlardaki değişimhızıaynı oranda olmamıştır. Bu bağlamda fonksiyonalist yaklaşımı savunanların

büyük çoğunluğubeklentilerin gerçek yaşam koşullarına uygun olması gerektiğini savunmuşlardır (Colemon et al. 2002).

Fonksiyonalist yaklaşımclar cinsiyet eşitsizliğini iki farklı grupta ele almaktadır. İlki; ailede istikrarın sağlanması ve uzmanlaşmış roller için gerekli eğitimin oluşturulması amacıyla kadın ve erkek arasındaki geleneksel işbölümünün etkili olduğunu vurgulayan gruptur. Diğer ise, kadın ve erkeğin sahip olduğu rollerin değişen koşullara göre yeniden tanımlanması gerektiğini savunan gruptur. Cinsiyet eşitliğinin gerekliliğini kabul eden bu grup, yapılan bu değişikliklerin cinsiyet eşitsizliğinin tamamına yansımayacağını ileri sürmektedir. Bu grubun düşüncesine göre kadının rolünde yeniden bir yapılanmaya gidilmesi ekonomideki rekabet gücünü ve başarıyı arttıracaktır (Colemon et al. 2002).

Özellikle 1950'li yıllar boyunca fonksiyonalist yaklaşımcların kabul ettiği görüş, temel rollerde değişimin gerekli olduğu düşüncesidir (Parrillo, 2002). Parsons'a göre; erkek ve kadınlara cinsel kimliğin ve ileriki yaşamlarında gerekli olan becerilerin sosyal yaşam içerisinde öğretilmektedir. Bu süreçte erkekler rasyonel, rekabetçi ve kendine güvenen pozisyonunda olmayı öğrenirler. Kadınlara ise çocuk yetiştirme ve duygusal anlamda sorumluluk sahibi olma yetisikazandırılmaktadır (MacionisandPlummer, 2002; Perry and Perry, 2003).

Özetle fonksiyonalistler sanayi öncesi toplumlarda kadın ve erkeğin görevlerinin farklı olduğu ve her birine ayrı görevler biçildiğini vurgulamaktadır. Onlara göre erkekler fiziksel olarak kadınlardan daha güçlüdür ve bu durum onların çocuk bakımındaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmemeleri için bir nedendir. Ayrıca kadınlar önemli bir üreme ve çoğalma kaynağı olduklarından hayatları boyunca çocuklara bakmak ve onları büyütmek isteği içerisinde dirler (Demirbilek, 2007).

2.1.2. Çatışmacı Yaklaşım

Çatışmacı yaklaşımın temelini kadın ve erkek arasındaki güç dengesi oluşturmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki güç farklılığının üzerinde duran çatışmacı yaklaşım, erkeklerin sahip oldukları güç ve şiddeti ön plana çıkararak kadınların arka plana atıldığını söylemektedirler.(Parrillo, 2002).

Çatışmacı yaklaşıma göre ekonomik ve politik anlamdaki tümkontrolleri eline alan erkekler kadınlara manevra alanı bırakmamıştır. Ayrıca bu yaklaşım erkeklerindaha düşük ücret alan ve önemsiz işlerle uğraşan kadınlara karşı büyük bir ekonomik avantaj elde ettiğini vurgulamaktadır. Erkekler aile içerisinde de kadınları ikinci plana iterek bundan fayda sağlamışlardır. Toplumun temeli olan ailede iyi kadın kocasına itaat eden ve ona hizmet eden olarak tanımlanmış ve değer yargıları oluşturulmuştur (Coleman at al., 2002).

Erkekler kadınların çalışmasını engellemek ve çalışan kadınları çalışmaktan vazgeçirmek için aralıksız propaganda yapmış ve evli kadınların çalışmasını kısıtlayan yasaları destekleyip kadınları sendikalardan uzak tutmak için çalışmışlardır(Henslin, 2003).Cinsiyete dayalı eşitsizliğin ortadan kalkması için seslerini duyurmaya çalışan çatışmacı yaklaşım kadınları ve eşitliğe inanan erkekleri biraraya getirmeye uğraşmıştır. Böylece bir araya gelen kadın ve erkekleri bütünleştirerek cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele etmiştir (Coleman at al., 2002).

2.1.3. Etkileşimci Yaklaşım

Etkileşimci yaklaşım biyolojik cinsiyetin doğuştan, toplumsal cinsiyetin ise sonradan öğrenildiğini belirtir. Bu yaklaşım toplumun kadın ve erkeklerden beklediği tutum ve davranışları açıklamaya çalışır (Henslin, 2003). Bu yaklaşıma göre insanlar, cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkması ve devam etmesi hakkındaki bir çok bilgiyi kadın ve erkek arasındaki etkileşimleri gözlemleyerek elde etmişlerdir (Sullivan, 2003).

Toplumsallaşma sürecinde erkeklerin daha aktif ve bağımsız, kadınların ise daha pasif ve bağımlı olduğunu ifade eden bu yaklaşım, erkekleri kadınlara oranla daha baskın olduğunu belirtmektedir(Parrilo, 2002).

Bu yaklaşıma göre, birey cinsiyet rollerini ve ait olduğu kimliği erken çocukluk döneminde kurduğu iletişimlerle sayesinde oluşturmaktadır. Bu iletişim sürecinde aile, okul ve diğer iletişim araçlarının rolü oldukça büyüktür. Sağlam iletişim temelleri ile oluşturulmuş bu cinsiyet kimliğinin ileriki dönemlerde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bu cinsiyet kimlikleri hem erkeğe hem de kadına daha çocukluk yıllarında kadının ikinci planda olduğunu öğretir. İkinci planda kalan kadının yüreklendirilerek daha girişimci bir ruh kazanmasını destekleyen etkileşimciyaklaşım,

erkeklerin daha pasif bir konumu kabullenmesini temel felsefe edinmiştir (Coleman, 2002).

2.1.4. Feminist Yaklaşım

Feminizm, cinsiyet eşitsizliğini reddederek kadın ve erkek arasındaki sosyal eşitliği savunma hareketidir. 19. yüzyılda özellikle Amerika'da ve Avrupa'da ortaya çıkan Feminist yaklaşım kadınlara adil davranılmadığı düşüncesi ile organize olan bir hareket olarak ortaya çıkmıştır (Donovan, 2001). Bu yaklaşıma göre feministler kadın ve erkek arasında ücret farkının olması, işe alma ve terfide cinsiyet eşitsizliğinin yığın olması, evlilik dışı doğum ve giderek artan boşanma olayları ve kadına yönelik şiddet konularına da dikkat çekmişlerdir (Perry and Perry, 2003).

2.2. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumlarda cinsiyete dayalı anlayışlar ve bakış açıları günlük yaşamda ve ailede kadın ve erkeğin rollerini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Her toplumun kendi kültürü temelinde kadın ve erkek arasındaki hiyerarşi oluşturması ve bu temelde bir eşitsizlik oluşması kaçınılmaz bir gerçek haline gelmiştir. Bu bağlamda temelde kadını güçsüz, pasif ve bağımlı konumda olması cinsiyet eşitsizliğinin en temel faktörlerinden biri olarak görülmektedir (Koray, 2011).

Toplum içerisinde erkekler ve kadınlar tarih boyunca farklı zamanlarda farklı konumlarda yer almışlardır. Farklı konum ve statüde yer alan kadın ve erkekler ekonomik hayata da farklı katkılar sunmuşlardır. Bu statülerin oluşumunda özellikle sanayi devrimi ve sonrasında oldukça farklı bir etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle sanayi devrimi sonrası yaşanan değişimler ve gelişmeler temelinde toplumsal olarak da bir takım değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimler kadının toplumdaki yeri ve konumunu da etkiler düzeyde bir yön bulmuştur (Parlaktuna, 2010).

Toplumsal anlamda bakıldığında cinsiyet ilişkileri erkeğin ve kadının anne baba, kız ya da erkek çocuk, karı koca gibi birçok sosyal ilişkinin toplamı olarak ifade edilmektedir (Dedeoğlu,2000). Toplum içerisinde kadınlık ve erkeklik kavramlarının kültürel temelde öğrenilmiş olduğu ve bu kavramların temelde kadın ve erkeği birbirinden uzaklaştırmakta olduğu vurgulanmaktadır. Her ülkede olduğu gibi

Ülkemizde de toplumumuzun kültürel ve ekonomik durumuna uygun olarak ŐekillenmiŐ bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı görülmektedir (kten, 2009).

Cinsiyet eşitsizliği, gelişmekte olan birÇok lkede olduğu gibi ülkemizde de üzerinde dikkatle durulması gereken konulardan birisidir. Günümüz dünyasında kıyasıya yaşanan ekonomik rekabet iÇerisinde yer alan ülkelerin temel amaŐlarından birisi de ekonomik anlamda refah düzeylerini arttırmaktır. Refah düzeyini arttırmanın en iyi yollarından birisi ise mal ve hizmet üretiminin maksimum düzeyde kaliteli hale getirilmesidir (Gürler ve ŐdoĐruk, 2007).

Türkiye'de cinsiyet eşitsizliği Cumhuriyet'in kurulmasıyla kadın hakları bağlamında ele alınmıŐ ve 1924 yılından itibaren yapılan ŐalıŐmalar 1926 yılındaki Türk Medeni Kanunu'nun kabul ile neticelenmiŐtir. Bu dönemde yapılan bu reform ŐalıŐması kadın hakları aÇısından oldukÇa önemlidir. Ülkemizde cinsiyet eşitsizliği sorunu özellikle 1980 yılından itibaren artan bir önemle ele alınmaya baŐlanmıŐtır. Bu kapsamda 1985 yılında Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığı nlenmesi SözleŐmesi lkemiz tarafından da imzalanmıştır. Yine Avrupa Birliği'nin sosyal politika programlarından olan Cinsiyet EŞitliği Topluluk Programı'na ülkemizde destek saĐlamıŐtır. 2007-2008 yıllarında başlayan Toplumsal Cinsiyet EŞitliğinin Geliştirilmesi Projesinin onaylanması Türkiye'deki cinsiyet eşitsizliğine ilişkin atılan önemli adımlardan biridir (Sarieroğlu, 2007).

Türkiye AB'ne uyum sürecinde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak adına kadınlar lehine birÇok hukuki düzenlemeler yapmıŐtır. 2002 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'da cinsiyet eşitsizliğini destekleyen maddeleri kaldırmıŐtır. Bunlardan bazıları, aile reisliği kavramının kaldırılması, evlilik boyunca kazanılan malların eşit olarak paylaŐtırılması, eŐlerin sahip olduğu eşit hak ve yükümlülüklerin eşit olması kadınlar lehine yapılmıŐ olan düzenlemelerdir. Ayrıca 2004 yılında Anayasa'ya "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eŐitliĐin yaŐama geŐirilmesinde yükümlüdür." fıkrası eklenmiŐtir (Dedeoğlu, 2009).

Türkiye'de cinsiyet eşitsizliğine yönelik yapılan ŐalıŐmalardan birisi de GAP-GİDEM projesi kapsamında yapılan Kadın GiriŐimciliĐini Geliştirme Projesi'dir. Bu proje kapsamında Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde kadın girişimciliği zendirilmeye ve yaygınlaŐtırılmaya ŐalıŐılmıŐtır (zar, 2005). Ayrıca GAP Bölgesi'nde Sosyo-

Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması Aşama 2 Projesi, Cinsiyet Eşitliği Temalı Vakıf Fonu: UNDP Hizmet ve Tedariklerinden Kadın Erkek Eşitliğinin Yaygınlaştırılması Projesi gibi kadın girişimci sayısını arttırmayı hedefleyen, kadın yoksulluğunu azaltmak ve kadının ekonomik gücünü arttırmak amacıyla yapılan birçok proje vardır (Şimşek, 2011).

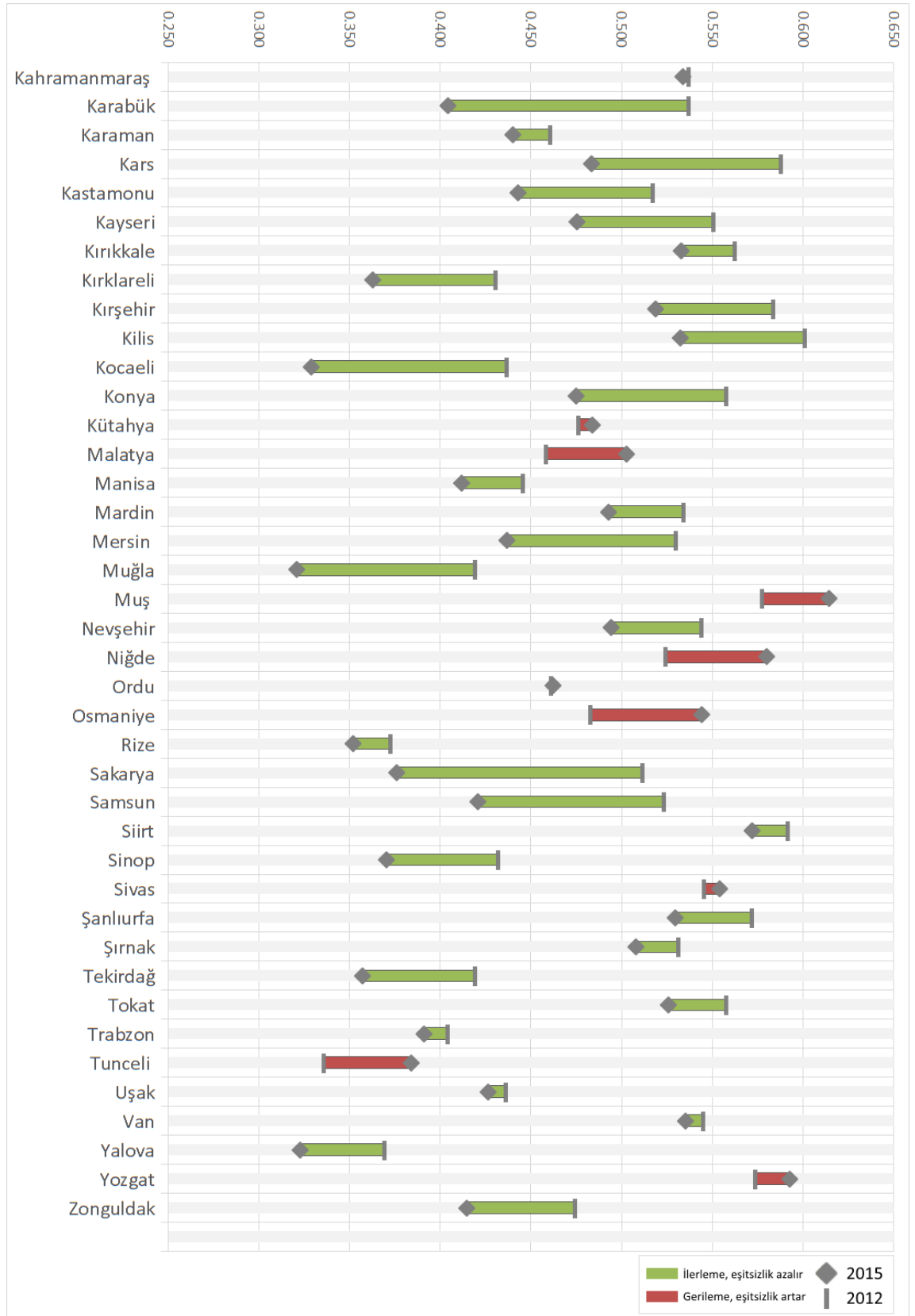
Ülkemizdeki cinsiyet eşitsizliğinin varlığı ve bu sorunun çözümüne yönelik TÜSİAD tarafından 2008 yılında birçok araştırmacının katılmış olduğu çalışma neticesinde şu noktaların önemle vurgulandığı görülmektedir (TÜSİAD, 2008):

- Kadınların güçlenmesi ve özgürleşmeleri için gerekli olan koşulun eğitime, çalışma hayatına ve siyasete eşit katılımdan geçtiği vurgulanmıştır.
- Kadınların toplumsal olarak konumlarının yükseltilmesi ve güçlendirilmesinin makro ekonomik alandaki gelişmelere bağlı olduğu vurgulanmıştır.

Aşağıda Şekil 2.1'de Türkiye'deki illerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği grafiği verilmiştir. Bu grafikte Türkiye'deki 81 ile ait toplumsal cinsiyet eşitsizliği verileri gösterilmiştir.

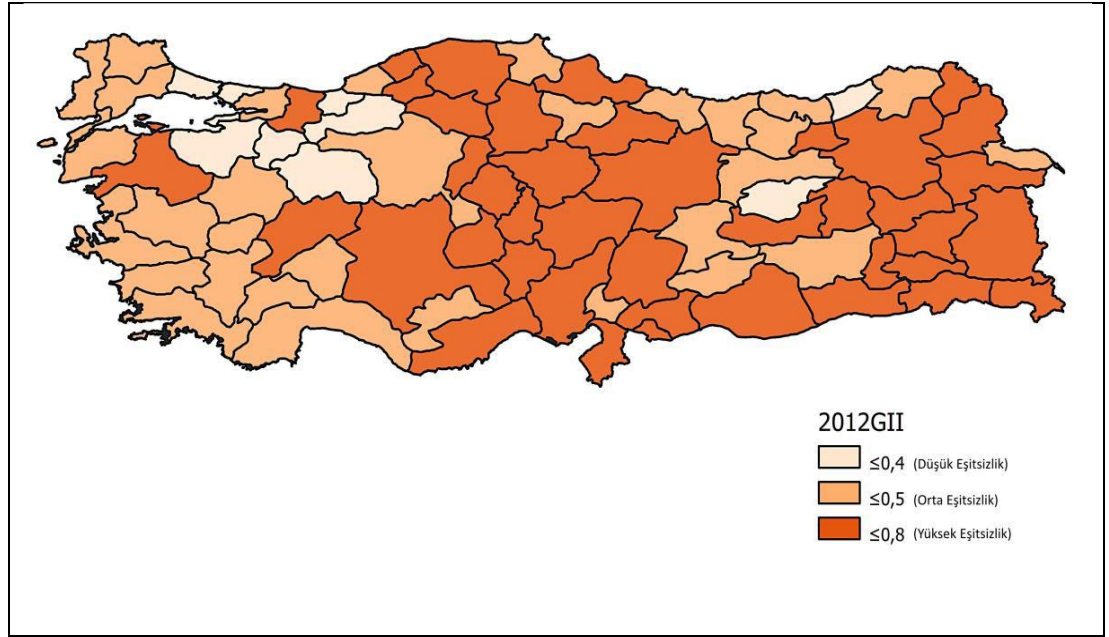
Şekil 2.1: Türkiye'deki İllerin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Grafiği (Urul, 2016)

Şekil 2.1: Türkiye'deki İllerin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Grafiği (Urul, 2016)

Şekil 2.1’de 2012-2015 yılları arasında Türkiye’deki 81 ildeki cinsiyet eşitsizliği bağlamındaki değişim gösterilmiştir. Ülkemizdeki illere ait cinsiyet eşitsizliğindeki endeks değerlerinin 0 (sıfır) ile 1 (bir) aralığında farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu endeks değerlerinde 0 (sıfır) sayısına yakınlık bize kadın erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliği aralığının daraldığını gösterirken; 1 (bir) sayısına yakınlık ise ülkemizdeki kadın erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliğinin genişlediğini göstermektedir.

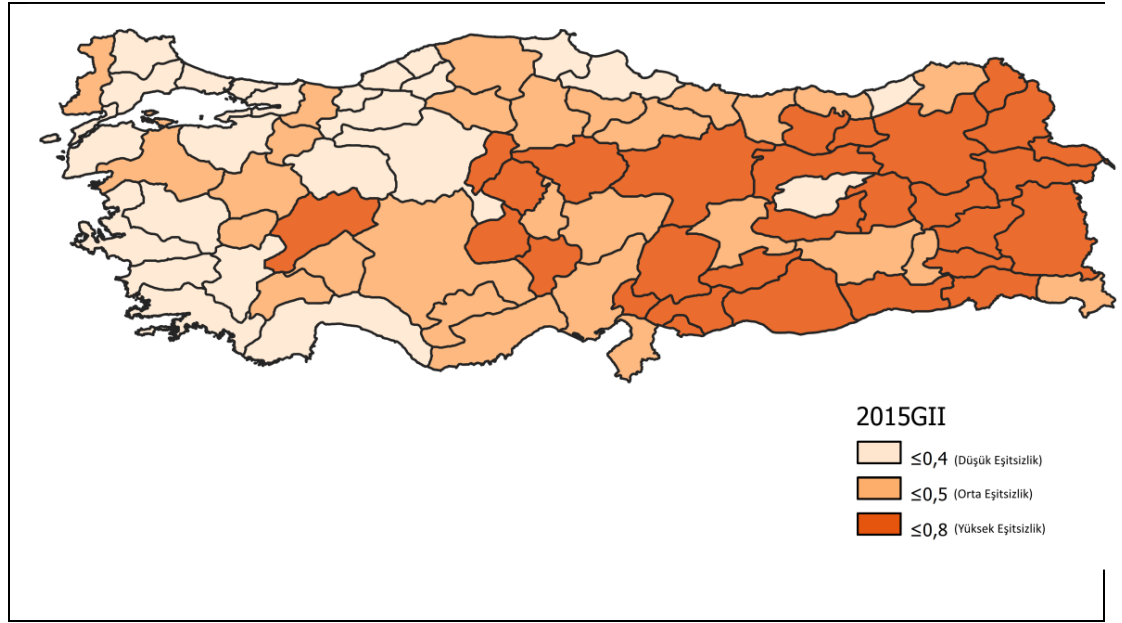
Şekil 2.2’de Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinin 2012 yılındaki görünümü gösterilmektedir.

Şekil 2.2:Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin 2012 Yılına Göre Dağılımı (Urul, 2016)

Şekil 2.2'de açık renkten koyu renklere doğru toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farklı eşitsizlik düzeyleri gösterilmektedir. Şekil 2.3'te ise Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinin 2015 yılındaki görünümü gösterilmektedir. Bu iki şekil incelendiğinde Türkiye’deki cinsiyet eşitsizliğinin azalma eğilimi gösterdiği ve kadınlar ile erkekler arasındaki cinsiyet eşitliği anlayışının arttığı görülmektedir. Bu bağlamda özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde 2012 ve 2015 yılları arasında cinsiyet eşitsizliği anlamında önemli bir gelişme görülmezken; Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgeleri’nde cinsiyet eşitsizliği anlamında olumlu gelişmeler olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Doğu ve Güneydoğu Anadolu

Bölgeleri'ndeki erkek egemen toplum ve aile yaşantısının bu sonuçları etkilediği düşünülmektedir.

Şekil 2.3:Türkiye Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nin 2015 Yılına Göre Dağılımı (Urul, 2016).

2.3. Türkiye'de Kadın İstihdamı

Türkiye'de kadınların iş gücü piyasasına girişi ekonomik kaynaklı olmaktan ziyade tamamen bir zorunluluk sonucunda ortaya çıkmıştır. Özellikle 1. Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları sırasında erkek işgücünün piyasadan çekilmesi sonucunda takviye amaçlı kadın işgücü piyasaya girmiştir. Savaşların ardından erkek işgücünün piyasaya geri dönmesi ile birlikte kadınların büyük çoğunluğu piyasadan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu dönemin ardından özellikle 1950'li yıllardan sonra kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan göç ile birlikte kadınlar iş gücü piyasasına yeniden girmişlerdir. İlerleyen dönemlerde kadınların iş gücü piyasasındaki konumu ve çalışma koşulları bir takım değişikliklere uğramıştır. Devamında 1965'li yıllarda düşüş eğilimi gösteren kadın işgücü oranı 1975'li yıllara kadar düşük oranda da olsa bir yükseliş göstermiştir. Bu yıllardan itibaren daha büyük oranlarda bir yükseliş gösteren kadın işgücü istihdamı; 1955 yılında 5 milyon 261 bin 709 kişi iken, 1985 yılında 7 milyon 647 bin 265 olmuş ve 2000 yılında ise 10 milyon 164 bin 540 kişiye ulaşmıştır(Berber ve Eser, 2008).

Ülkemizde özellikle 1990'lı yıllarda Medeni Kanun'da yapılan değişiklikler ile birlikte kadının kendi soyadını taşıyabilmesi ve kadını çalışma hayatına kocasının izniyle girişinin son bulması, kadının istihdamı politikalarını derinden etkilemiştir. Bu dönemdeki bir başka gelişmede "Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi" olarak gösterilmektedir. Bu proje kapsamında 1993 yılında o dönemki hükümet ile Dünya Bankası arasında "İstihdam ve Eğitim Projesi" adıyla bir antlaşma imzalanmıştır. Bu projenin faaliyetleri 1994 ve 2000 yılları arasında planlanmıştır. Amaç olarak kadınların bütün ekonomik alanlarda ve mesleklerde o günden daha iyi şartlarda çalışabilmeleri için gerekli verilerin toplanmasını hedefleyen bu çalışmalar ülkemizdeki kadın istihdamı açısından önemli bir dönem olmuştur (Günday, 2011). Tüm bu çalışmalar sonucunda kadın istihdamının yine de bir düşüş içerisinde olduğu görülmüştür. Bu kapsamda kadınların ülkemizdeki işgücüne katılım oranlarının 1990 yılında %34, 1995 yılında %30.6, 2000 yılında %26.6 ve 2004 yılında ise %25.4 'e gerilediği sonucu verilerden elde edilmiştir (Berber ve Eser, 2008).

Sonraki yıllarda kadın istihdamının giderek düştüğü yine gözlenen bir durum olmuştur. 2007 yılında ülkemizdeki bu oran %22.2 olarak tespit edilmiştir. Bu oranın Avrupa Birliği ülkeleri ve gelişmiş ülkelere oranla daha düşük bir oran olduğu anlaşılmaktadır. Yine 2007 yılında istihdama katılan her 100 kadından 64'ünün herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydının yapılmadığı görülmüştür. Sonraki yıl istihdama katılan kadınların %34.4'ünün ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı bilgisine ulaşılmıştır (Şener, 2009). 2008 yılına gelindiğinde kadınların daha güçlü hale gelmesi ve yaşadığı cinsiyet eşitsizliğine müdahale anlamında "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği'nin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi" kapsamında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2008-2013 yıllarını kapsayan bir çalışma yapılmıştır. 2009 yılının Şubat ayında "Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu" için çıkarılan yasanın onaylanmasının ardından kadın erkek eşitliği çerçevesinde çalışma yapan bir komisyon kurulmuştur. Kadının yaşamış olduğu cinsiyet eşitsizliğini çözüme kavuşturmak için çalışan bu komisyon ülkemizdeki kadın istihdamı ve kadın-erkek eşitliği için önemli bir dönüm noktası olmuştur (Günday, 2011).

Türkiye'de kadınların aktif bir şekilde işgücüne katılımları 1950'li yıllara dayanmaktadır. 1950 yılında %81,5 olan kadınların işgücüne katılım oranı 1955 yılında %72'ye 1965 yılında ise %56,2 düşmüştür. 2006 yılından itibaren 2016 yılına

kadar düşük oranlarda artış göstermiş olsa da genel olarak kadınların işgücüne katılım oranları sürekli azalmıştır. Bu düşüşün en önemli nedeni olarak kırdan kente göç düşünülmektedir. Nüfusun yüzde 70'i kırdan yaşarken tarımda makineleşme ve sanayi alanında ortaya çıkan büyüme ile kırdan kente göç başlamış ve kadınların işgücüne katılım oranı her geçen gün azalmıştır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı 1955 yılında %72 iken 1980'li yıllarda %40'lara 1990'lı yıllarda %30'lara ve 2000'li yıllarda %20'lere kadar düşüş göstermiştir (Korkmaz, 2013).

Aşağıda Tablo 2.1'de 1990-2016 yılları arasındaki Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranları TÜİK'ten alınan veriler ile gösterilmektedir.

Tablo 2.1: Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılım Oranı (%) 15+

Yıllar	Yüzde(%)
1990	34,1
1995	30,9
2000	26,6
2001	27,1
2002	27,9
2003	26,6
2004	23,3
2005	23,3
2006	23,6
2007	23,6
2008	24,5
2009	26,0
2010	27,6
2011	28,8
2012	29,5
2013	30,8
2014	30,3
2015	31,5
2016	32,5

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo 2.1'de Türkiye'deki kadınların işgücüne katılım oranlarının 1990 ile 2016 yılları arasındaki verileri gösterilmektedir. Buna göre; 1990 yılında %34,1 olan kadın

işgücüne katılım oranı 1995'de %30,9' a, 2000 yılında %26,6'ya 2005'te 23,3'e düştüğü görölmektedir. Ayrıca 2010 yılında 4,3 puan artışı ile %27,6 yükselen kadınların işgücüne katılım oranının 2016 yılına kadar yükselen bir trend yakaladığı tespit edilmiştir.

2.4. Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdam ve Ekonomik Boyutu

Günümüz dünyasında ölkelerin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun hemen hemen her ölkede kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ekonomi önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu tür kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ekonomik faaliyetler normal ekonomik faaliyetlerden farklılık göstermektedir. Genel itibari ile bakıldığında gelir ve fayda sağlayan, verileri anlamında ölçülemeyen kurallara ve kanunlara aykırı olan ve ahlaki bir alt yapısı olmayan kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ekonomik normal piyasa kurallarına göre farklılıklar arz etmektedir (Önder, 2012).

Kayıt dışı istihdam ve ekonominin genel itibari ile 1970'li yıllarda yayınlanan birkaç makale ile gündeme geldiği ifade edilmektedir. Fakat daha önceki dönemlere bakıldığında özellikle 1940 yılının ilk çeyreğinde bu konu ile ilgili araştırmaların varlığı fark edilmiştir. Bilimsel anlamda ilk olarak 1977 yılındaki makalesi ile Gutmann'ın ortaya attığı bu konular, 1980 yılına kadar uluslararası anlamda bir kabul görmemiştir. Uluslararası anlamda ilk olarak Almanya'nın Bielefeld eyaletinde 1983 yılında yapılan bir konferansta yer bulan kayıt dışılık, çok farklı fikirlerle ifade edilmiş olsa da genel bir ortak fikirle kabul görmemiştir. Ortak bir tanıımı olmasa da kayıt dışılık genel olarak; resmi verilere yansımayan, yasa dışı yapılan bütün üretim faaliyetlerini kapsamaktadır (Çetintaş ve Vergil, 2003).

Kayıt dışı ekonominin ortaya çıkmasında rol oynayan nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Mali Nedenler: Kayıt dışı ekonomiyi ortaya çıkaran nedenlerden birincisi olan mali nedenler kendi içerisinde de maddelere ayrılmıştır.
 - a. Yüksek vergi oranları ve vergiye karşı direnç
 - b. Belirsiz vergilendirme ortamı
 - c. Yetersiz muhasebe ve müşavirlik hizmetleri

d. Vergi idaresi ile denetiminden oluşan nedenler

2. Hukuki Nedenler: Sık sık değişikliğe uğrayan yasalar, vergi oranlarının yüksek olması, Kanunların anlaşılır ve net olmaması ve üniter yapıda meydana gelen bozulmalar hukuki nedenler olarak gösterilebilir (Kıldış, 2005).
3. Sosyal Nedenler : İşsizlik, göç ve şehirleşme kayıt dışı istihdamının oluşmasında oldukça etkilidir. Nüfusun artması ile ortaya çıkan fazla emek arzı insanları köylerden kentlere göç etmeye zorlamış ve gittikleri yerlerde düşük ücret karşılığında çalışarak güvencesiz bir sektörün oluşmasında rol oynamışlardır (Aydın, 2013).
4. Siyasi Nedenler: Siyasetçilerin oy kaygısı taşıması sebebiyle yüksek oy potansiyeline sahip kesimin denetiminde onları zor duruma sokacak uygulamalarından kaçınmalarıyla ortaya çıkar (Işık ve Acar, 2003).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) yayınlamış olduğu raporlarda dünya üzerinde kayıt dışı olarak çalışan insan sayısının 2 milyara yaklaştığı ve kayıtlı olarak çalışan insan sayısının ise 1,5 milyar civarında olduğu vurgulanmaktadır. Bu raporlarda ayrıca gelişmemiş ölkeler temelinde özellikle kadınlar başta olmak üzere çalışan insanların neredeyse yarısından fazlasının koruma ve güvenlik olmaksızın çalıştırıldığı ifade edilmektedir. Bu durumun gelecek yıllarda daha kötü bir hal alacağı belirtilirken özellikle 2020 yılına kadar kadınların istihdamdaki yerlerini daha da arttıracak ve ekonomik krizler nedeniyle bu durumun artarak devam edeceği noktasına dikkat çekilmiştir (Azaklı, 2009).

Türkiye açısından bakıldığında kayıt dışı istihdamın büyüklüğünün, bütçemiz açısından yarattığı olumsuz mali etki ve toplusal yaşam üzerindeki negatif yansımaları olduğu görölmektedir. Kayıt dışı istihdamın birçok nedeni olduğu ve karmaşık bir durum olduğu söylenmektedir. Bu bağlamda kayıt dışı istihdamı önleyebilmek için toplum yapısının, gelir dağılımının, sosyal yardım sisteminin ve kamu harcamalarının daha dikkatli ve detaylı bir şekilde analiz edilmesi gerektiği belirtilmektedir. İstihdamın daha geniş bir yer bulması, üretimin arttırılması, soysal güvenlik durumunun yaygınlaştırılması ve belli standartlara ulaştırılması ve devlet kurumlarının eş güdüm halinde çalışması kayıt dışı istihdam ile mücadelede oldukça önemlidir (Karaarslan, 2010).

Aşağıda Tablo 2.2'de Türkiye'deki kayıt dışı istihdam oranları gösterilmektedir.

Tablo 2.2: Kayıt dışı istihdam oranları

Yıllar	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2002	90,14	31,74	36,40	29,19	-	52,14
2003	91,15	31,55	36,43	29,00	-	51,75
2004	89,90	33,83	37,28	31,96	-	50,14
2005	88,22	34,32	38,11	32,27	-	48,17
2006	87,77	34,06	38,12	31,88	-	46,97
2007	88,14	32,34	35,51	30,63	-	45,44
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,50
2009	85,84	30,08	33,43	28,40	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,50	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,40	25,23	20,90	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,20	20,35	35,76	33,49

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo2.2’de Türkiye’de kayıt dışı istihdamın durumu; tarım, tarım dışı, sanayi, hizmet, inşaat ve genel olarak 2002 yılından 2016 yılına kadarki veriler ile ifade edilmiştir. Tarım alanındaki kayıt dışı istihdam verilerine bakıldığında 2002 yılından itibaren 2015 yılına kadar bir düşüş olduğu görülmektedir. Tarım alanındaki son veriler 2016 yılında % 82,09 olarak tespit edilmiştir. Sanayi alanındaki kayıt dışı istihdam oranlarına bakıldığında da 2002 yılından 2015 yılına kadar düşüş yönünde bir seyir izlenirken; son olarak 2016 yılında az bir artış ile % 20,20’lik bir oran elde edilmiştir. Hizmet alanındaki kayıt dışı istihdamın seyri izlendiğinde özellikle 2004 yılı ile 2006 yıllarını kapsayan bir artış olduğu görülürken; 2007 yılından sonra düşüş olduğu görülmektedir. 2016 yılındaki hizmet alanında kayıt dışı istihdam oranı %20,35 olarak belirlenmiştir. Kayıt dışı istihdamın ülkemizdeki seyrine genel olarak baktığımızda ise 2002 yılında %52,14 olarak görülürken, bu oranın 2016 yılında % 33,49 oranına kadar gerilediği görülmektedir.

2.5. Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü

Kadınların işgücü piyasasının içinde yer alması o ülkenin ikdisadi açıdan kalkınmasında büyük önem arz etmektedir. Ancak işgücü piyasasının içinde kadının hangi konumda çalıştığı da göz ardı edilmemelidir. Son yıllarda giderek düşüş gösteren kadın işgücünün arttırılması için hem hükümetin hem de sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki çalışmalarını arttırması ve bu konuya gereken önemi vermesi gerekmektedir (Berber ve Eser, 2008).

2004 yılına kadar bir düşüş eğilimi gösteren kadınların işgücü piyasasına katılım oranı 2004 yılından itibaren bir yükseliş göstermektedir. Düşüş eğiliminin sebepleri arasında verilerin hesaplama biçimi olduğu düşünülmektedir. Kadınların işgücüne katılım oranları hesaplanırken kırsal alanda güvencesiz ve maaşsız olarak çalışan kadınlar bu hesaplamaya dahil edilmiş ancak şehirlerde yaşayan ev hanımları dahil edilmemiştir. Kırsal alandan kentsel alana göçlerin artması ile birlikte kadınlar şehirlerde ev kadını özelliği kazandıklarından dolayı artık işgücü olarak hesaplanmamışlardır. 2004 yılından sonraki kadın işgücünün artışı ise kentsel alandaki kadın işgücünün artışıdır (Önder, 2013).

Tablo 2.3'te Türkiye'deki 15 yaş ve üzeri işgücünün nüfusa oranı TÜİK verileri ile gösterilmektedir.

Tablo 2.3:İşgücünün Nüfusa Oranı (15 + yaş) (%)

Yıllar	Kadınların İşgücüne Katılım Oranı	Erkeklerin İşgücüne Katılım Oranı	Toplam Nüfusun İşgücüne Katılım Oranı
2000	26,2	71,7	48,9
2001	26,3	69,3	47,8
2002	26,6	66,9	46,7
2003	25,2	65,9	45,5
2004	22,3	66,4	44,1
2005	22,3	66,9	44,4
2006	22,7	66,8	44,6
2007	22,8	66,8	44,6
2008	23,5	66,6	44,9
2009	24,2	64,6	44,3
2010	26,2	66,7	46,3

2011	27,8	69,3	48,4
2012	28,7	69,2	48,9
2013	29,6	69,5	49,5
2014	29,5	69,5	49,5
2015	30,5	69,8	50,2
2016	32,5	72	52

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo2.3'te görüldüğü üzere Türkiye'de 15 yaş üstü kadın, erkek ve toplam iş gücüne katılım oranlarının yükselene bir yüzde ile devam etmektedir. Kadınların iş gücüne katılım oranlarının 2000 yılından 2003 yılına kadar az da olsa yükselen bir oran ile devam ettiği ve 2003 yılından başlayan düşüş oranlarının tekrar 2006 yılından itibaren 2016 yılına kadar yükseliş trendine devam etmiştir. 2016 yılında elde edilen son verilere göre kadınların iş gücüne katılım oranı % 32,5 iken, erkeklerin iş gücüne katılım oranları % 72 ve toplam nüfusun iş gücüne katılım oranı ise % 52 olarak görülmektedir. Kadınların iş gücüne katılım oranlarının düşük olmasının birçok nedeni olduğu söylenmektedir. Bunlar; kadınların ekonomik olarak düşük ücret alması, sosyal güvenlikten yoksun olmaları, eğitim düzeyinin düşük olması, toplumsal cinsiyet anlayışı ve ataerkil bir toplumsal yaşam anlayışı olarak ifade edilmektedir (Demir, 2014).

2.6. Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri

Kadın ve erkeğin işgücüne katılım oranları özellikle de kadının işgücüne katılım oranı ekonomik göstergeler açısından oldukça önemli bir durumdur. Kadının işgücüne olan katılımının düşük olması dünya üzerindeki birçok ülkenin en önemli sıkıntılarından biridir. Bundan dolayıdır ki kadının işgücüne katılımını sağlayıcı politikalar her ülkenin ekonomi gündemini oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır. Toplumsal olayları tek bir değişkenle ifade edemediğimiz gibi kadının işgücüne katılımını da tek bir durumla ifade edemeyiz. Bu durumu etkileyen birden çok değişken olduğu söylenmektedir. Bu değişkenleri şu şekilde özetleyebiliriz (Korkmaz ve Korkut, 2012):

2.6.1.Sosyo- Kültürel Özellikler

- **Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutumlar:** Kadınların emeklerinin çalışma olarak değerlendirilmemesi ve ataerkil toplumsal yapının getirmiş olduğu cinsiyet eşitsizliği kadınların çalışmasına yönelik olumsuz bir algı oluşturmaktadır.
- **Yaş:** Kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerden birisi de yaş faktörüdür. Bu faktör kapsamında ülkemizdeki kadınların işgücüne katılım oranlarının yaşa göre dağılımı ile ilgili 2000 ile 2016 yılları arasındaki veriler aşağıda Tablo 2.4'de gösterilmektedir.

Tablo 2.4:Kadınların Yaş Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları (%)

Yıllar	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
2000	24,4	31,5	31,7	29,4	29,7	28,3	25,5	25,6	24,3	18,6	11,3
2001	23,1	33,5	30,9	30,9	30,5	29,4	27,1	26,2	23,1	19,7	12,4
2002	23,1	34,5	32,6	32,4	31,2	30,2	28,5	25,5	23,2	22,6	11,5
2003	20,9	32,3	32,1	31,0	31,1	29,5	27,1	23,7	23,1	19,4	10,5
2004	17,6	32,1	30,5	28,0	29,1	26,1	22,7	19,2	18,0	15,0	7,3
2005	17,1	31,7	31,3	28,2	29,5	27,2	23,6	19,4	16,0	13,3	6,5
2006	17,3	31,3	31,9	29,7	30,5	28,1	23,0	19,8	16,6	12,9	5,7
2007	16,6	32,1	31,8	30,3	30,7	28,0	23,1	19,3	15,9	13,3	5,8
2008	17,1	33,2	33,3	31,5	32,4	28,7	24,7	20,3	16,4	13,1	5,8
2009	17,3	34,5	35,8	34,8	34,1	32,1	25,7	21,7	17,8	14,4	5,8
2010	17,0	36,0	38,0	35,7	37,4	36,0	28,7	23,4	19,1	15,0	5,9
2011	17,0	37,1	38,3	37,5	39,0	37,7	32,5	25,1	20,2	15,7	6,6
2012	15,8	36,7	40,3	39,6	40,0	39,9	33,3	26,4	20,1	16,0	6,4
2013	16,6	39,5	41,4	41,3	42,4	41,8	35,2	26,9	20,7	16,2	6,2
2014	17,1	39,1	43,3	41,9	42,3	40,7	33,9	25,8	20,2	15,1	5,4
2015	18,4	42,2	44,2	42,7	44,2	42,9	36	27,7	21,2	14,9	5,8
2016	18,8	43	46,3	44,7	45,6	45	38,2	27,9	21,3	15,7	5,5

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo 2.4'te 15-65 yaş aralığındaki kadınların 2000 yılından 2016 yılına kadar iş gücüne katılım oranları gösterilmektedir. 15-19 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında; 2000 yılında % 24,4 olduğu görülen oranın 2016 yılındaki son verilere göre % 18,8 olarak elde edildiği görülmektedir. 20-24 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 31,5 iken; 2016 yılında % 43 olarak tespit edilmiştir. 25-29 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne

katılım oranları 2000 yılında % 31,7 iken; 2016 yılında % 46,3 olarak tespit edilmiştir. 30-34 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 29,4 iken; 2016 yılında % 44,7 olarak tespit edilmiştir. 35-39 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 29,7 iken; 2016 yılında % 45,6 olarak tespit edilmiştir. 40-44 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 28,3 iken; 2016 yılında % 45 olarak tespit edilmiştir. 45-49 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 25,5 iken; 2016 yılında % 38,2 olarak tespit edilmiştir. 50-54 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 25,6 iken; 2016 yılında % 27,9 olarak tespit edilmiştir. 55-59 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 24,3 iken; 2016 yılında % 21,3 olarak tespit edilmiştir. 20-24 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 31,5 iken; 2016 yılında % 43 olarak tespit edilmiştir. 60-64 yaş aralığındaki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 18,6 iken; 2016 yılında % 15,7 olarak tespit edilmiştir. Son olarak 65 yaş ve üzerindeki kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 11,3 iken; 2016 yılında % 5,5 olarak tespit edilmiştir.

- **Medeni Durum:** Her toplumun kendisine ait aile yapısı kadının iş hayatına katılımını doğrudan etkilemektedir. Günümüzde çalışma hayatına katılmak isteyen kadınların öncelikle eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaları beklenen bir durumdur. Bu durum da kadınların iş gücü piyasasına katılımını olumsuz olarak etkilemektedir (Mercanlıoğlu, 2009).

Tablo 2.5'te Türkiye'deki kadınların medeni durumuna göre işgücüne katılım oranları verilmektedir.

Tablo 2.5: Kadınların Medeni Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları (%)

Yıllar	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü
2000	35,0	25,2	41,0	11,5
2001	35,1	25,9	43,5	12,8
2002	36,8	26,4	42,1	12,4

2003	35,0	25,3	41,2	11,5
2004	33,2	21,6	40,9	9,1
2005	33,6	21,3	42,7	9,2
2006	34,3	21,5	41,4	8,7
2007	34,4	21,6	40,6	8,1
2008	35,3	22,4	42,9	8,6
2009	36,2	24,3	45,8	9,0
2010	36,6	26,4	47,8	9,2
2011	36,5	28,1	49,1	10,1
2012	35,8	29,3	49,5	9,4
2013	37,9	30,5	50,9	9,0

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo 2.5’te kadınların medeni durumuna göre iş gücüne katılım oranları verilmiştir. Tabloya göre bekar olan ya da hiç evlenmemiş kadınların iş gücüne katılım oranlarının yıllara göre 2000-2016 arasında % 33,2 ile % 37,9 aralığında değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu yıllar arasında en düşük değer 2004 yılında görülürken, en yüksek iş gücüne katılım oranı ise 2013 yılında görülmektedir. Evli olan kadınların iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında, en düşük oranın % 21,3 oranıyla 2005 yılında görülürken; iş gücüne katılımın en yüksek oranı ise %30,5 ile 2013 yılında elde edilmiştir. Boşanmış olan kadınların iş gücüne katılım oranlarının; evlenmemiş, evli ya da eşi ölmüş olan kadınlara göre iş gücüne katılım oranlarında daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Boşanmış kadınların iş gücüne katılımının en düşük olduğu yıl %40,6 ile 2007 olurken, en yüksek iş gücüne katılım oranının en yüksek olduğu yıl ise %50,9 ile 2013 yılı olmuştur. Eşi ölen kadınların iş gücüne katılım oranlarında ise % 8,1 ile 2007 yılı en düşük katılım oranı olurken, % 12,8 ile 2001 yılının en yüksek katılım oranını temsil ettiği görülmektedir.

- **Eşin Eğitim Düzeyi:** Kadının İşgücüne katılımında kendi eğitim düzeyi etkili olsa da eşinin eğitim düzeyi de bir o kadar etkili sayılmaktadır. Kadının kentte ya da kırsal bölgede yaşıyor olması ve vasıf düzeyi iş gücüne katılımını doğrudan etkilemektedir. Örneğin kentsel bölgelerde yaşayan kadınların yüksek vasıflı olması eşlerinin eğitim düzeyinin etkisini azaltmaktadır. Düşük vasıflı kadınlar için bu durumun tam tersi geçerlidir(Uraz, 2010).

Tablo 2.6'da Türkiye'deki kadınların eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranları verilmektedir.

Tablo 2.6: Kadınların Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları (%)

Yıllar	Okuma-yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen fakat bir okul	İlkokul	Ortaokul veya dengi meslek okul	Genel lise	Lise dengi meslek okul	Yüksekokul veya fakülte	İlköğretim
2000	25.2	22.2	24.5	15.3	28.1	42.4	70.1	7.9
2001	24.8	24.2	26	15.7	27.2	40.3	70.8	6.7
2002	24.4	22.4	26.7	18.4	28.5	39	71.5	10.7
2003	23.6	21.1	24.8	19.9	25,2	36.4	69.5	11,9
2004	16,6	17,9	21,4	20,6	26,1	39,4	70,3	10,4
2005	15,6	18,2	20,9	22,7	26,9	36,8	69,1	12
2006	14,7	18	21,1	22,9	27,9	36,2	68,8	13,5
2007	14,4	17,3	20,5	22,7	28,4	36,4	69,4	16
2008	14,5	18,5	21,1	21,6	29,1	38,3	70	16,9
2009	15	19,2	23,3	22,8	30,8	39,1	70,8	18
2010	16,3	20,4	25,7	24,6	30,4	39,8	71	19,9
2011	17,1	21,4	27,5	25,4	30,3	39,2	70,8	21,1
2012	16,7	20,7	28,3	27,9	30,6	38,1	70,9	20,7
2013	17,4	20,8	29,5	27,5	32,1	39,3	72,2	21,5
2014	16	21,3	28,1	22,7	31,9	39,8	71,3	24
2015	16,1	21,6	28,9	20,3	32,7	40,8	71,6	28
2016	15,2	21,7	29,6	19,5	33,7	41,4	71,3	33,2

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo 2.6'da kadınların eğitim durumuna göre iş gücüne katılım oranları verilmektedir. Özellikle okuma yazma bilmeyen kadınların iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında 2000 yılında % 25,2 olduğu görülürken, 2016 yılında bu oranın %15,2 seviyelerine düştüğü görülmektedir. Okuma yazma bilen fakat herhangi bir kademedен mezun olmayan kadınların iş gücüne katılım oranları ise 2000 ile 2016 yılları arasında % 17,3 ile % 24,2 aralığında değiştiği görülmektedir. İlkokul düzeyinde eğitime sahip olan kadınların iş gücüne katılım oranlarına bakıldığında 2000 yılında % 24,5 olan oranın 2016 yılında ise % 29,6 olduğu görülmektedir. İlköğretim düzeyinde eğitim almış kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında %

7,9 iken, 2016 yılında % 33,2 olarak tespit edilmiştir. Ortaokul veya dengi meslek okulu mezunu olan kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında %15,3 olarak tespit edilmişken, 2016 yılında 19,5 olarak belirlenmiştir. Lise ve dengi okul mezunu olan kadınların iş gücüne katılım oranları 2000 yılında % 28,1 iken, 2016 yılında 541,4 olarak tespit edilmiştir. Yüksekokul ve üniversite mezunu olan kadınların iş gücüne katılım oranlarının 2000 yılında % 70,1 olduğu görülürken, 2016 yılında ise % 71,3 olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında yüksekokul ya da üniversite bitiren kadınların iş gücüne katılım oranlarının oldukça yüksek olduğu, okuma yazma bilmeyen kadınların iş gücüne katılım oranlarının ise oldukça düşük olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, Tablo 2.6'dan elde edilen verilerden hareketle kadınların iş gücüne katılım oranlarının eğitim düzeyi ile doğru orantılı olduğu söylenebilir.

2.6.2. Sosyo-Ekonomik Özellikler

- **Kırsal Alandan Kente Göç:** Ülkemizde kırdan kente doğru bir göç olduğu ve bunun son yıllarda artarak devam ettiği görülmektedir. Bu göçlerin nedenleri olarak; kırsal alanda hızla artan nüfus, yetersiz toprak, verimin düşük olması, doğal afetler, miras yoluyla toprağın bölünmesi ve tarımda makineleşme gibi durumlar gösterilmektedir. Bu göç neticesinde kente gelen nüfus düşük gelirli ve niteliksiz bir işgücü oluşturmaktadır. Özellikle kırsal alanda ücretsiz aile işçisi konumunda olan kadın, kent ortamında vasıfsız bir işçi konumuna düşmektedir. Bu durumda kadını düşük ücretle çalışmaya ya da ev hanımı olmaya zorlanmaktadır(Korkmaz ve Korkut, 2012).
- **Ücret Eşitsizliği:** Kadınların iş hayatında karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi de onlara uygulanan ücret eşitsizliğidir. Özellikle özel sektörde "Eşit işe Eşit Ücret" ilkesi temelinde kadınların erkeklerden daha düşük ücret ile çalıştırıldığı görülmektedir. Gün geçtikçe bu ücret eşitsizliğinin azaldığı görülse de kadınların erkeklerden daha düşük ücretle çalıştırıldığı bilinen bir gerçektir (Cam, 2003).

2.6.3. Demografik Özellikler

- **Ailedeki Çocuk Sayısı ve Çocukların Yaş Grubu Aralıkları:**

Ülkemizdeki evli bayanların neredeyse hepsinin çocuk sahibi olması kadınların işgücüne katılımını doğrudan etkilemektedir. Özellikle 0-5 yaş aralığında çocuğa sahip olan kadınların işgücüne katılmama yönünde karar verdikleri görülmektedir. 5 yaşından sonra çocukların eğitim hayatına başlaması ile birlikte artan masraflar kadının işgücüne katılım isteğini arttırmaktadır(Korkmaz ve Korkut, 2012).

- **Kadının Eğitim Durumu:** Cinsiyet açısından ülkemizdeki kadınların erkeklere nazaran daha düşük bir eğitim oranına sahip olduğu bilinmektedir. Düşük ekonomik olanakların erkek lehine kullanılması, ataerkil bir toplumsal yapı ve köyden kente göçün getirmiş olduğu düzensiz kentleşme kadın eğitim durumunu olumsuz etkilemiştir. Olumsuz etkilenen bu eğitim durumu işgücü piyasasında kadının yerini zayıflatan bir durumu beraberinde getirmiştir(Yarıkkaya, 2012).

- **Kadın İstihdamını Arttırmaya Yönelik Yasal Düzenlemelerin Yetersizliği**

Ülkemizde kadın erkek eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecine paralel olarak kadınlar lehine hukuki bir takım düzenlemeler yapılmıştır. Medeni Kanunda cinsiyet ayrımcılığına yönelik kadın lehine yapılan 2002 tarihli değişiklikler ve 2004 yılında Anayasa'da yapılan değişiklik bu kapsamda ifade edilebilir. Bu yasal düzenlemeler temelinde yapılacak olan yeni reformlar kadının işgücüne katılımını sağlarken erkek egemen toplumun değişimine de katkı sağlayacaktır(Yarıkkaya, 2012).

2.7. Kadınların İşgücüne Katılımı ve İktisadi Kalkınma

Geçmişten günümüze kadar kadınların işgücüne katılımı ile iktisadi kalkınma arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan birçok tartışma süre gelmiştir. Bu ilişki

kapsamında yapılan tartışmalar beraberinde farklı fikirler ve farklı teorik yaklaşımlar oluşmasına yol açmıştır. 1980 ve sonrası sıklıkla kullanılan ekonometrik yöntemlerin kadınların iş gücüne katılımını incelemesi ve bu doğrultuda yaygınlaşarak kullanılması iktisadi kalkınma ile kadınların işgücüne katılımı arasındaki ilişkiyi daha bilimsel temellere oturtmuştur (Küçükşen, 2013).

Ülkemiz açısından bakıldığında kadının işgücüne katılımının iktisadi kalkınmaya sağladığı katkılar görmezden gelinemez. Bu katkılar elde edilen verilerden hareketle sınırlı bir alanda ortaya konulabilmektedir. Fakat istatistiksel anlamdaki veriler ile ifade edilemeyen bazı durumlar da ya tespit edilememekte ya da açıklanamamaktadır. Yani kadının işgücüne katılımının iktisadi kalkınmaya olan etkisinin ağırlıklı olarak istihdam ve katma değer boyutuyla ele alındığı görülürken; ihracata yönelik sektörlerde kadının katkısına yönelik verilerin olmadığı görülmektedir. İktisadi kalkınma ile kadın işgücü arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ülkemizde ve dünyada birçok çalışma yapılmıştır (Günday, 2011).

Ülkemizde İktisadi kalkınma ve kadınların işgücüne katılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen en önemli çalışmalardan biri Tansel'in yapmış olduğu çalışmadır. Bu çalışmada ülkemizin farklı bölgeleri için havuzlanmış veri ve zaman serisi analizini kullanan Tansel, yaptığı analizler sonucunda ülkemizdeki iktisadi kalkınma ile kadınların işgücüne katılım oranı arasında ters yönde bir ilişki olduğu ama bu ilişkinin gün geçtikçe etkisini yitirdiğini vurgulamıştır (Küçükşen, 2013). Sonraki süreçte Tansel'in bu tahminlerini doğrulayacak tarzda bir iktisadi kalkınma ve kadınların işgücüne katılımı hareketi ülkemizde gözlenmiştir.

Yine 1980-2004 aralığını kapsayan dönemde kadının işgücüne katılımı ile iktisadi kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen Demir ve İnce, analiz yaparken zaman serisini kullanmıştır. Bu çalışma kadının eğitim düzeyinin yükselmesi işgücüne katılımını ve dolayısıyla da iktisadi kalkınmaya olan pozitif etkisini ifade etmektedir. Ayrıca 2010 yılında Göksel tarafından yapılan bir çalışmada son 50 yılda ülkemizde kadın işgücünün düşüşünün nedenlerini inceleyen bir çalışma da yapılmıştır (Günday, 2011). Bu çalışmalardan hareketle kadının eğitim düzeyinin işgücüne ve dolayısıyla iktisadi kalkınmaya olumlu yansımaları olduğu görülürken; kırsal alanlardan kentsel

bölgelere göç etmeleri de kadın işgücünün iktisadi kalkınmaya olan etkisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Ülkemizde kadın işgücünün iktisadi kalkınmaya olan kayıt dışı etkisini anlayabilmek için kadın işgücünün sayısının yanı sıra kadınların işgücüne katılım oranlarını da dikkatle incelemek gerekmektedir. İstihdamın düşmesi ile birlikte kadınların işgücüne katılım oranının da düşme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Her ne kadar ülkemizde son yıllarda iktisadi anlamda bir büyüme yaşansa da özellikle kadın işgücü oran olarak düşüş göstermektedir. Kadınların işgücüne katılımının düşüş göstermesi birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum kısaca şu şekilde ifade edilebilir (Tutar ve Yetişen, 2009):

- Nüfusun yüksek artış hızı,
- Erkek egemen toplum yapısı,
- Yeni oluşturulan istihdam alanlarının istihdama giren nüfus hızından daha düşük artış göstermesi,
- Kadınların beklenen oranda eğitim fırsatlarından istifade edememeleri,
- Kırsal alandan kentsel alana göç,
- İşsizlik oranının yüksek olması neticesinde işe girme beklentisinin azalması,
- Eğitim sürecinin uzun soluklu olması,
- Kayıt dışı ekonomi,
- Yetersiz sermaye birikimi.

2.8. Türkiye’de Sürdürülebilir İstihdam ve Gelir Dağılımı Açısından Cinsiyet Eşitsizliği Sorununun Etkileri

Dünya üzerindeki birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli göstergelerden birisi de gelir dağılımıdır. Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de rekabetçi ekonominin temel amacı sürdürülebilir kalkınma ve gelir dağılımı açısından dengeli bir politika oluşturmak olmuştur(Gürler ve Üçdoğruk, 2007). Gelişmekte olan her ülke gibi Türkiye’de de kadınların işgücüne katılımı ve gelir dağılımında hakettiği değeri alabilmesi sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için oldukça önemlidir. Ülkemizdeki toplam nüfusun neredeyse yarısını oluşturan kadın

işgücünün temsiliyet oranının düşük olması beklenen büyüme ve kalkınma hedeflerini olumsuz yönde etkilemektedir (Erol, 2015).

Ülkemizde kadın işgücünün ekonomik hayata sürekli bir katkı sağladığı fakat bu katkının hala istenilen düzeye ulaşmadığı görölen bir gerçektir. Özellikle 20. yüzyılın son dönemine doğru yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelindeki politikalar bu doğrultuda oldukça önemlidir. Toplum içerisindeki demokrasi kültürünün oluşabilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın devam edebilmesi, cinsiyet eşitliği temelinde kadının istihdamı ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda kadının hem ekonomik hem de toplumsal hayatta yeterince yer edinmesi sürdürülebilir ekonomik kalkınma için vazgeçilmez bir unsurdur (KSGM, 2008).

Ekonomik kapsamda gelir dağılımı ve eşitsizlik bir çok faktör tarafından etkilenmekte ve aynı zamanda bir çok durumu da etkilemektedir (Kuştepelı ve Halaç,2004).

3.BÜYÜME KAVRAMI

Ekonomik büyüme kavramı geçmişten günümüze kadar yapılan birçok çalışmaya konu olan bir kavram olmuştur. Değişen ekonomik alanlar, geçen süre zarfında kendi kendine yetebilmek için çeşitli yollar denemişlerdir. Yapılan çalışmaların ardından elde edilen ekonomik göstergeler doğrultusunda çeşitli hedefler belirlemişlerdir. Bu bağlamda hem kendi ekonomik büyüme verilerini analiz etme hem de diğer ülkelerin büyüme oranları ile karşılaştırma yapma imkânı bulmuşlardır (Özden, 2014).

Büyüme kavramı ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar, sermaye birikimleri, işgücü, teknolojik imkânlar gibi faktörler temelinde ülkeden ülkeye ve ekonomiden ekonomiye göre farklılaşmaktadır. Bu kavramlar temelinde gelişen iktisadi büyüme kavramı, her bir ülkenin üretim kapasitesinden ya da reel gayrisafi yurtiçi hasılasından (GSYİH) elde edilen ve ölçülebilen reel artışlar olarak ifade edilmektedir. Bu tanımdan hareketle büyüme hem bir ülkenin ekonomik faaliyetleri ölçeğinde meydana gelen artış hem de bireylere düşen kişi başı milli gelirdeki artış olarak da ifade edilebilir. Bu artışların büyüme olarak nitelendirilebilmesi için süreklilik göstermesi gerekmektedir. Yani iktisadi büyüme kısa vadeli bir olgudan ziyade, uzun soluklu ve dinamik bir olgudur (Taban, 2011).

Tek (2003), iktisadi büyümenin birçok iktisatçı tarafından üretim imkânlarındaki artış olarak tanımlandığını belirtmektedir. Eğer biz iktisadi büyümeyi bir süreç olarak ele alırsak; bu süreç kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hâsıla miktarı, sermaye birikimi, teknolojik gelişmeler, iklim ve coğrafi etkenler, nüfus hareketleri, kurumsal ve kültürel etkenler, demokratik olgular, gelir dağılımı ve yönetim politikaları gibi durumlardan etkilendiğini ifade etmeliyiz.

3.1. İktisadi Büyümenin Kaynakları

Bütün toplumların ekonomik anlamda istikrarı yakalayabilmeleri ve bunu sürdürebilmeleri için bir takım önlemler almaları gerekmektedir. Bu anlamda en önemli önceliklerden birisinin de ekonomik büyüme kavramı olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda hükümetlerin ve ekonomi yönetimlerinin önceliklerini bu doğrultuda oluşturdukları bilinen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya'daki bütün

ekonomilerde çıktı elde edilebilmesi için bir takım kaynaklar gerekmektedir. Bu kaynaklar genel itibariyle; iş gücü, sermaye, doğal kaynaklar ve teknolojik gelişmeler olarak ifade edilmektedir. (Kibritçioğlu, 1998; Özden, 2014).

3.1.1. İşgücü

İş gücüne katılım oranlarına bakıldığında gelişmiş ülkelerdeki nitelikli iş gücünün gelişmekte olan ülkelerde düşük oranlarda yer aldığı görülmektedir. Bunun tersi olarak da gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artışının gelişmiş ülkelerdeki artışa oranla daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda nüfus, gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde farklı iş gücü kalitesine neden olmaktadır. Yine de nüfusun hem ekonomiyi yöneten, sermayeyi yaratan hem de ekonomi tarafından yön verilen ve sermayeyi tüketen bir unsur olduğu görülmektedir (Özden, 2014).

İş gücü bağlamında nüfus durumuna bakıldığında, en önemli kavramın iktisadi büyüme kavramı olduğu görülmektedir. Nüfus artışının paralelinde artan iş gücünün, verimli olması ile birlikte iktisadi büyümeyi olumlu etkileyeceği tahmin edilmektedir. Ama bu görüşün aksine nüfus artışına tedbir alınmadığı takdirde büyümenin olumsuz etkileneceğini belirten görüşler de bulunmaktadır (Özden, 2014). Fakat genel olarak nüfustaki artışın uzun vadede iktisadi büyümeyi uyaran önemli bir etken olduğu ifade edilmektedir. Hızlı nüfus artışı hem iç pazarın büyümesine katkı sağlarken hem de büyüyen bu iç pazarda nitelikli iş gücü oranını arttırmaktadır. Bu bağlamda ekonomik sistemin başarılı ya da başarısız çalışmaları da iş gücünün verimli kullanılmasını doğrudan etkilemektedir (Berber, 2012).

3.1.2. Sermaye

İktisadi anlamda büyümenin önemli belirleyicilerinden birisi de üretim artışında büyük pay sahibi olan sermayedir. Özellikle fiziki sermayenin bünyesinde yer alan aletler, makineler, ulaşım sistemleri-araçları ve sanayi malzemeleri üretimin artmasına ve dolayısıyla da iktisadi büyümeye büyük katkı sağlamaktadır. Yapılan ekonomik faaliyetler sonucunda elde edilen sermayenin biriktirilmesi ve sonraki ekonomik faaliyetlerde kullanılmak için tasarruf edilmesi ile bir sermaye birikimi oluşturulur. Bu birikim temelinde yapılan ekonomik faaliyetler sonucunda iktisadi büyüme olumlu anlamda etkilenir. Bu etkililiğin verimli olabilmesi ise iş gücü ile sermayenin birbirine

yetecek düzeyde var olması ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda dünya üzerindeki birçok ekonominin geri kalmasının en önemli sebeplerinden biri olarak da sermaye birikiminin yetersizliğine vurgu yapılmaktadır. Özellikle geri kalmış ekonomilerin gelişmiş ekonomiler seviyesine gelebilmelerinin en önemli anahtarlarından birinin sermaye birikimi olduğu vurgulanmaktadır. Fakat geri kalmış ülkelerdeki düşük gelirle doğru orantılı olan düşük sermaye birikimi, düşük tasarrufa neden olmakta ve bu da iktisadi büyümeye olumlu bir katkı sunmamaktadır (Özden, 2014).

3.1.3. Doğal Kaynaklar

Doğada var olan, ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde ve üretim faaliyetlerinin yapılmasında temel kaynaklardan olan doğal kaynaklar, iktisadi büyüme ile ilişkisi olan bir olgudur.

İktisadi büyümenin temel kaynaklarından biri olan doğal kaynaklar, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde doğal ortamda var olan kaynakları temsil etmektedir. Dünya üzerinde yer alan bütün ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar bulunmaktadır. Var olan bu doğal kaynaklar her ülkede aynı çeşitlilikte ve aynı oranda bulunmamaktadır. Dolayısıyla var olan bu kaynakların farklı oran ve çeşitliliği bir ülkenin ekonomik büyümesine doğrudan etki etmektedir. Fakat bir ülkedeki ekonomik büyümenin temel şatı doğal kaynaklar değildir. Yani doğal kaynakların varlığı ve etkili kullanımı bir avantaj iken, üretimin artışı ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesinin tek şartı değildir. Ama üretim yapılırken kullanılacak olan kaynakların büyük bir kısmını doğal kaynaklar oluşturmaktadır (Özden, 2014).

3.1.4. Teknolojik Gelişme

Genel olarak iktisatçıların iktisadi büyüme bağlamında en önemli gördüğü kaynak teknolojik gelişmelerdir. Teknoloji genel olarak bir ürün veya hizmetin üretilmesi için ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve organizasyonun tamamı olarak ifade edilmektedir. İktisadi büyümenin temel taşlarından biri olarak da teknolojidir (Özden, 2014).

Ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkelere baktığımızda, en temel farklardan birinin de teknolojik gelişmeler olduğunu görmekteyiz. Teknolojik gelişmeler, beraberinde ekonomik üretimi ve verimli iş gücünü de arttıracak için

iktisadi kalkınmaya da olumlu katkı sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki üstün teknolojik çalışmalar, beraberinde teknoloji temelli hızlı ve kaliteli üretimi de arttırmış ve hükümetlerin ekonomiyi yönetim politikalarına da yansımalarla bulunmuştur. Bu temelde teknolojinin öneminin anlaşılması ve daha nitelikli ekonomik faaliyetler sürdürülmesi beraberinde iktisadi kalkınmayı da getirecektir.

İktisatçılar tarafından teknolojik gelişmelerin önemsenmesi bu konudaki çalışmaların da artmasına neden olmaktadır. Araştırmacıların bu doğrultuda çalışmalar yapmaya başlaması ile birlikte, teknolojik gelişmelerin anlaşılması ve iktisadi kurumlarda kullanılmaya başlanması ilk olarak Schumpeter tarafından ortaya atılmıştır. Bu araştırmacının düşünceleri ve çalışmaları doğrultusunda teknoloji temelli konular, ekonomik teorilerin oluşumuna öncülük etmiştir. Yine teknolojik temelli gelişmeler ekonomik anlamda yapılan bilimsel çalışmaların çoğalmasında, yayılmasında ve evrensel olarak geçerlik kazanmasında önemli bir etken olmuştur. Bilimsel çalışmaların bu şekilde yaygınlaşması ile birlikte nitelikli iş gücünün artması sağlanmıştır. Nitelikli iş gücünün artması ile birlikte daha verimli hale gelen ekonomik faaliyetler beraberinde iktisadi büyümeyi de körüklemiştir (Özbek, 2014).

3.2. Büyümenin Ölçülmesi

İktisadi anlamda büyümenin farklı kriterlerle ölçüldüğü bilinmektedir. Herhangi bir ülkenin iktisadi anlamda ne kadar büyüdüğünü sayısal olarak ifade edilebilen verilerden elde edebiliriz. Bu veriler de Gayri Safi Milli Hâsıla (GSYİH) ve Reel Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (Reel GSYİH) gibi hizmetlerle elde edilmektedir.

3.2.1. Gayri Safi Milli Hâsıla (GSYİH)

Dünya üzerindeki herhangi bir ülkede belli bir zaman aralığında üretilmiş olan tüm mal ve hizmetlerin tamamına Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) denilmektedir. Yine bir ülkenin kendi içerisinde üretilmiş olan bütün mal ve hizmetlerin değerini verme işi ise Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) olarak adlandırılmaktadır. GSYİH' nin bir bölümü diğer ülke vatandaşları tarafından üretilmiş olabilir ve GSMH'nin bir bölümü de bir ülkenin diğer ülkelerde yaşayan yerleşik vatandaşlarınca üretilmiş olabilir (Özbek, 2014). İktisadi büyümeyi ölçmek için GSMH' nin GSYİH' den daha kolay hesaplanabildiği için daha çok kullanıldığı ifade edilmektedir (Taban, 2011).

3.2.2. Reel Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (Reel GSYİH)

Ülkelerin iktisadi anlamda büyümelerinin ölçümündeki en önemli gösterge Reel Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) olarak bilinmektedir. İktisadi anlamdaki gerçek büyümenin elde edilebilmesi için nominal GSYİH' den ziyade Reel GSYİH' nin kullanılması, en gerçekçi büyüme rakamlarının elde edilmek istenmesiyle ilgilidir (Özbek, 2014). Reel GSYİH, herhangi bir ülkede belirli bir zaman aralığında üretilmiş olan bütün mal ve hizmetlerin gerçek değerini ifade eden bir göstergedir. Bu göstergede enflasyonun yanıltıcı etkilerinden kaçınıldığı ve sabit fiyatlar dikkate alındığı için iktisadi anlamdaki büyümenin gerçek boyutları elde edilir (Orhan ve Erdoğan, 2013).

3.3. İktisadi Büyüme Modelleri

Ekonomik büyüme konusu geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır. Bu öneminden dolayı birçok büyüme modelleri ortaya çıkmıştır. Geçmişte yapılan modellerle günümüzde yapılan modeller arasında büyük farklılıklar vardır. Geçmişte yapılan büyüme modellerinde ekonomik büyüme maddi varlıklarla izah edilirken günümüzde ekonomik büyüme maddi olmayan varlıklarla izah edilmektedir. Ancak yapılan tüm çalışmalar büyüme konusunun anlaşılması açısından faydalı olmuştur. Çünkü iktisadi büyüme birçok faktörün etkileşimi ile açıklanabilir (Özsağır, 2008). İktisadi büyüme modelleri dışsal büyüme modelleri ve içsel büyüme modelleri olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır.

3.3.1. Dışsal Büyüme Modelleri

Dışsal büyüme modelleri, ekonomik büyümeyi ekonominin iç dinamiklerinden bağımsız olarak açıklamaktadır. Dışsal büyüme modelleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır.

3.3.1.1. Klasik Büyüme Modelleri

İlk sistemli büyüme modeli olması bakımından klasik büyüme modeli önemlidir. Ekonomik büyüme konusunda nüfusun artışı ve bunun etkileri üzerinde durulmuştur. Bu modele göre sınırlı kaynaklar ile nüfusun artışı arasındaki zıt ilişki büyümeyi

durduracaktır. Klasik büyüme modeli Adam Smith, David Ricardo, Thomas R. Malthus gibi birçok düşünürün fikirlerini yansıtmaktadır. Bu modele göre, ekonomide bir döngü vardır ve tam rekabet koşulları içerisinde tam istihdam geçerlidir. Üretim fonksiyonunda azalan verimler yasası vardır bunun neticesinde üretim fonksiyonu emeğin azalan verimliliği ile açıklanmaktadır. Nüfusun artması ile birlikte tarım ürünlerine talep artacak, artan talebi karşılayabilmek için verimsiz olan tarım toprakları da üretime açılacaktır. Bu da verimin azalıp karın düşmesine, kar da meydana gelen düşüşünde yatırımları geriletip ekonominin durgunlaşmasına neden olacaktır(Özden, 2014).

Bu modelde, ekonomik alanda yapılan yatırım ve tasarruflar faiz oranlarını dengeye getirecektir. Düşen faiz oranları yatırımların artmasını sağlayabilir. Fakat faiz oranlarının belli bir yere kadar gerilemesi yatırımları arttıracaktır. Sonrasında faiz ne kadar düşerse düşsün bu yatırımların artmasını sağlamayacaktır. Bu durumda devlet müdahalesi gereklidir. Devlet sermayenin marjinal verimliliğini arttırmak için ekonomiye müdahale etmelidir (Erhan, 2011).

3.3.1.2. Marksist Büyüme Teorisi

Avrupa’da yaşanan çözülme süreci ile siyasal, sosyal ve ekonomik yapılar değişim göstermek zorunda kalmıştır. Buna bağlı olarak hem şehirleşmedeki hem de ücretli çalışan insanların sayısındaki hızlı artış liberal politikaların eleştirilmesine neden olurken kapitalizm ile alakalı olumlu havayı da dağıtmıştır. Bu eleştirilerin artmasında Karl Marx’ın etkisi büyüktür(Özden, 2014).

Marksist Büyüme teorisi emek değer teorisine dayanmaktadır. Emek değerini üç bölümde inceleyen Marxa göre birinci bölüm sabit sermaye ikinci bölüm değişken sermaye ve üçüncü bölüm artı değerdir. Bir yerde artı değer varsa emek girdisinin sömürüldüğü düşünülür. Başka bir deyişle, üretimde artan sermaye birikimi, beşeri sermayesi yüksek emekle üretim yapacaktır. Böylece emeğin üretim verimliliği artmış olup üretim daha az emek ile yapılacak, emeğe olan talepte azalacaktır. Girişimci bu sayede çok daha az maliyetle çok daha fazla kar elde edecektir. Bunun sonucunda işsizlik oranının arttığı bir ekonomi ortaya çıkacaktır. Marx’ın büyüme teorisine göre sermaye birikiminin daha az kişi elinde toplanması uzun dönemde ekonomik ve sosyal krizlere yol açacaktır (Yılmaz, 2005).

Bu ekonomik ve sosyal krizleri ortadan kaldıracak ve az kişi elinde bulunan sermaye birikimine de engel olacağı düşünülen tek çözüm devrimdir. Ancak bu şekilde haksız mülkiyet konusu ortadan kalkacak ve üretim süreci toplumsallaşacaktır. Böylece toplumda hiçkimse emeğinden fazlasını elde edemeyecektir(Topakkaya, 2008).

3.3.1.3. Keynesyen Büyüme Modeli

Ekonomide eksik istihdamın varlığından bahseden Keynes, ekonominin bu durumundan kurtulabilmesi için toplam talebin artırılması gerektiğini savunur. Keynes'e göre ancak bu şekilde yatırım harcamaları artmış ve ekonomik büyüme sağlanmış olacaktır. Hızlanan büyüme ekonomide tam istihdam dengesine yaklaşmış olacaktır. Ancak Keynes, tam istihdam dengesinin özel bir durum olduğunu genel teori eserinde belirtir. Bu modelde asıl amaç ekonominin durgun olmasını engelleyip işsizliği önlemektir (Yılmaz, 2005).

Keynesyen büyüme modeline göre, yatırımcılar, tasarruf sahipleri ve tüketiciler belirsiz bir ortamda hareket ederler. Tam bilginin bulunmadığı ekonomide ekonomik birimler arasında eşgüdümü sağlamak adına bazı sıkıntılar yaşanabilir. Ekonominin tam istihdam düzeyinin altında dengeye gelmesi durumunda hükümetler ekonomiye müdahale ederek tam istihdam düzeyinde olması için piyasaya müdahale etmelidir (Saraç, 2009).

3.3.1.4. Harrod-Domar Büyüme Modeli

Harrod-Domar modeli Keynesyen varsayımlarına dayanarak ortaya çıkmıştır. Savaş sonrası yıllarda oldukça dikkat çeken bu model ekonomik büyüme hızının sermaye birikimi ile belirlendiği fikrini savunur. Buna göre, devlet tarafından belirlenen maliye politikaları ile hedeflenen büyüme hızı gerçekleştirilir ve bu süreçte meydana gelebilecek sapmaları giderir. Devlet ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesi için kamu yatırım harcamalarını kullanırken aynı zamanda vergi politikası ile ekonominin tasarruf hacmini artırıcı çalışmalar yapabilir (Demircan, 2003).

Harrod ile Domar'ın birbirinden ayrı olarak ortaya koydukları bu model, teorik olarak ekonomik büyümeyi ilk kez sistematik olarak ele alan model olarak bilinir. Bu

model de Keynes'in modele dahil etmediği yatırımların kapasite arttırıcı etkisi burada modele dahil edilmiştir. Ayrıca Keynes'in büyüme ile alakalı statik görüşleri bu model de dinamik hale getirilmiştir. Gelişmiş ülkeler için kurulan bu modelin amacı, ekonomiyi enflasyon ve işsizlik ortamının dışında tutarak yürütmeyi sağlamaktır(Yılmaz, 2005).

3.3.1.5. Neo-Klasik Büyüme Modeli

Neo-Klasik büyüme modelinde sermaye birikimi, ekonomik büyüme ve tasarruf arasındaki ilişki analiz edilirken nüfusun artışı ve teknoloji dışsal değişken olduğu düşünülür. Sermaye birikimi, nüfus artışı ve teknolojiadaki gelişmeler birbirini etkileyerek büyüme sürecinin açıklanmasında rol oynar. Bu modelde teknolojik gelişmelerin büyüme oranını etkilediği fakat büyümenin teknolojik gelişmeleri etkilemediği düşünülür. Bunun neticesinde nüfus artışı, büyüme ve teknolojik gelişmeler arasında tek taraflı bir ilişki söz konusudur. Model, teknolojik gelişme ile ülkeler arasındaki büyüme farkını açıklamaya çalışır (Apaydın, 2013).

Bu modele göre, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki büyüme farkı zaman içerisinde ortadan kalkacaktır. Yakınsama hipotezi olarak adlandırılan bu düşünce yoksul ülkelerin zengin ülkelere daha hızlı büyüyerek aralarındaki farkın er geç kapanacağıdır. Fakat neo-klasik büyüme modelinin bu hipotezi gerçekleşmemiştir. Tam aksine ülkeler arasındaki gelir farkı daha da belirginleşmiştir (Kar ve Taban, 2003).

3.3.2. İçsel Büyüme Modelleri

Son zamanlarda büyüme konusu ile alakalı yapılan çalışmalarda büyümenin kayıp ögesi üzerinde durularak bu konu açıklanmaya çalışılmıştır. İçsel büyüme modelleri, büyüme hızını kuramın içinde belirlemeye çalışmakta yani içselleştirmektedir. Başka bir deyişle, teknolojik gelişmenin dışsallığını reddeden içsel büyüme modelleri, teknolojik gelişmeleri modelin içine alarak onu modelin bir değişkeni olarak görmektedir. İktisadi davranış ile hükümet politikalarının büyüme hızını uzun süreçte etkileyebileceğine inanan içsel büyüme modellerinin savunucuları bunun için gerekli araştırmalar üzerine çalışmaktadır. İçsel büyüme modelleri, artan getirisi olan bir sermayenin varlığını kabuletmekte ve uzun dönemde bu artan getirinin

büyüme üzerinde olumsuz bir etkisinin olmayacağını ifade etmektedir. Ülkeler arasındaki gelir farkının zamanla kapanacağı görüşünü reddederek ekonomik büyümenin içsel iktisadi temellere dayandırılması gerektiğini savunurlar. Eğer az gelişmiş ülkeler, gereken tedbirleri almadıkları takdirde gelişmiş ülkeler ile aralarındaki fark artarak devam edecektir(Kar ve Taban, 2003).

İçsel büyüme modellerini açıklarken bazı güçlüklerle karşı karşıya kalınabilir. Bunlardan biri içsel büyüme modellerinde ileri derecede matematik yöntemlerinin kullanılmış olması bir diğeri de sınıflandırmada çok sayıda kategorinin kullanılmış olmasıdır. Bu modelin gerçeği ne kadar doğru yansıttığı sadece geçmişteki verilerden elde edilen sonuçlara göre değil sonraki yıllarda elde edilecek verilere göre belirlenecektir (Yardımcı, 2006)

İçsel büyüme modelinin ortaya çıkmasında neoklasik büyüme modelinin uygulanmasında yaşanan sıkıntılar etkili olmuştur. Bu modeli neoklasik modelden ayıran özellikler aşağıda belirtilmektedir (Özden, 2014):

- İçsel büyüme modeli neoklasik modelin aksine ekonomik büyümenin iç unsurlardan etkilendiğini varsayar.
- Teknolojik gelişmeyi içsel büyüme modeli içsel kabul ederken neoklasik model dışsal olarak kabul eder.
- Neoklasik büyüme modeli azalan verimlere dayalı üretim fonksiyonunu savunurken içsel büyüme modeli artan verimlere dayalı üretim fonksiyonunu savunur.
- Mutlak yakınsama hipotezini neoklasik büyüme modeli kabul ederken içsel büyümemodeli bunu reddetmektedir.
- İçsel büyüme modelinin savunucuları kamu politikaları, dış ticaret, yatırım oranı, yönetim şekli, gelir dağılımı, dini faktörler, eğitim düzeyi ve enflasyon gibi konuların uzun bir süreç içerisinde ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olduğunu kabul ederken, neoklasik büyüme modeli bu faktörlerin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olduğunu reddetmektedirler.
- İçsel büyüme modelinde optimal büyümeye ulaşılabilmesi için devlet müdahalesi gerekirken neoklasik büyüme modelinde devlete bu alanda bir görev düşmemektedir.

İçsel büyüme modelleri; Bilgi Üretimi ve Taşmalar, Beşeri Sermaye Modeli ,Ar-Ge Modeli ve Kamu Politikası Modeli olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

3.3.2.1. Bilgi Üretimi ve Taşmalar

İlk içsel büyüme modelini ortaya çıkaran Romer(1986) aslında Arrow'un (1962) "yaparak yaşayarak öğrenme" düşüncesinden esinlenmiştir. Üretim yapan bazı sektörlerde zaman ilerledikçe maliyetlerin düştüğünü, kalitenin arttığını ve üretimin her geçen gün artarak devam ettiğini farkederek Arrow bu tür öğrenmeye "yaparak yaşayarak öğrenme" adını vermiştir. Bu fikri kullanan Romer, üretim ile yatırım sürecinde bir yan ürün olarak üretilen teknik bilgi yeni üretimde bedava girdi olarak kullanılıp yeni üretimin daha düşük maliyetle daha yüksek kalite ile üretimin yapıldığını düşünmüştür(Yülek, 1997).Romer'in bilgi üretiminde önemli gördüğü noktalar şunlardır:

- Bilgiyi kullanma anlamında tüketiciler birbirinin rakibi değildirler.
- Teknolojik gelişmeler sonucunda elde edilen bilgilerden ekonomik birimlerin ne ölçüde faydalandığı oldukça önemlidir.
- Fiziki ve beşeri yatırımlar ile teknolojik gelişme arasında bir ilişki vardır.
- Teknolojik dışşallıkların olması halinde piyasada aksaklıkların oluşma ihtimali dikkate alınmalıdır (Özden, 2014).

3.3.2.2. Beşeri Sermaye Modeli

İçsel büyüme modelinin ikinci alt başlığı olan model, beşeri sermaye modelidir. İnsana yatırım yapılması konusuna ilk önem verenler A. Smith ve Klasik İktisadın öncüleri olmuştur. Zamanla iktisat biliminde ölçülebilen özelliklere ağırlık verilmiş, beşeri sermaye kavramı ihmale uğramıştır. Teknoloji anlamında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmelerle bu konu yeniden gündeme gelmiştir (Kar ve Taban, 2003)

Fiziksel sermaye yatırıma ihtiyaç duyan bir ekonomi aynı şekilde beşeri sermaye yatırıma ihtiyaç duymaktadır. Beşeri sermaye yatırımı deyince ilk olarak akla eğitim yatırımları gelse de yaparak yaşayarak öğrenme ile elde edilen bilgiler de gelmelidir. Devletin de üzerine bu konuda bazı görevler düşmektedir. Beşeri sermaye

için verilmesi gereken eğitim de en büyük görev devlete düşmektedir. Her ne kadar şirketler elemanlarını geliştirmek için gerekli eğitimi vermeye çalışsalar da bu tür çalışmalar devletin bu konudaki önemini ortadan kaldırmaz. Çünkü bu tür kurumların hepsi devletin desteğini aldıkları taktirde faaliyetlerine devam edebilir. Devlet eğer bu konuda uygun bir müdahalede bulunmazsa insanlar kendi eğitimleri için gerekenden daha az yatırımda bulunacaklardır (Yülek, 1997).

3.3.2.3. Ar-Ge Modeli

İçsel büyüme modellerinin içinde yer alan Ar-Ge modeli hem özel sektörlerin hem de kamu sektörünün ilgisini çekmiştir. Ar-Ge harcamalarının ekonomik büyüme, inovasyon ve verimlilik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir (Genç ve Atasoy, 2010).

Ar-Ge modeline göre; bilgi, bilinçli bir süreç sonucunda ortaya çıkar. Bundan dolaydır ki bilgi birikimi kamusal bir nitelik taşıyan bir mal olarak görülür ve bu malı elde etmek içinde f rmaların bir ödeme yapmaları gerekir. Bilgi üretiminin sosyal getirisi özel getirisinden daha fazladır. Araştırmaların etkinliği elde edilen bilgiler sayesinde artacağından bu faaliyetler için tahsis edilecek teşvik ve sübvansiyonlar büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir (Apaydın, 2013)

Bilgi diğer ekonomik faaliyetlerden farklı olarak bir kez üretildiğinde maliyeti ortaya çıkar daha sonra ek maliyetler ortaya çıkarmaz. Bundan dolayı bilgi birikimi ve arge sektörü ekonomik büyümenin itici bir gücüdür (Doğan, 2014).

3.3.2.4. Kamu Politikası Modeli

Kamu politikası modeli kamu politikalarına ekonomik büyüme ile alakalı önemli görevler yüklemektedir. Bu görevler beşeri sermayenin üretim aşamasındaki öneminden, üretim ile yatırımların pozitif dışsallığından kaynaklanmaktadır. Bu modelin gelişmekte olan ülkeler için  nerileri; teşvik politikalarına gereken önemi vermeleri gerektiği ve teknolojik gelişmelerin etkili olacağı alanlara yoğunlaşmaları gerektiğidir (Kar ve Taban, 2003).

Kamu politikası modelinde devlet, serbest ticaretin altyapısını sağlayarak mal ve bilgi alışverişini kolaylaştırmalıdır. Ar-ge faaliyetlerinin sosyal getirisini özel getirisinden daha fazladır. Bunun için devlet, en uygun ekonomik ortam için müdahalede bulunmalıdır. Aynı zamanda devlet eğitime gereken önemi vermelidir. Çünkü yeni bilgi üretimi beşeri sermayenin yüksek olması ile daha da artacak bu da Ar-ge çalışmalarının artmasını sağlayacaktır. Kamu politikaları aracılığıyla devlet kamusal mal ve hizmet üretecek, eğitimle ilgili yatırımlarını arttıracak ve Ar-Ge ye gereken önemi vererek bilginin üretilip yayılmasını sağlayacaktır (Berber, 2011).

1990 yılında King ve Rebelo ekonomik büyüme üzerinde vergi politikalarının etkisini incelemişlerdir. Ülkeler arasındaki farklı büyüme oranlarından yola çıkarak iki sektörlü ve beşeri sermayeyi ön planda tutan içsel büyüme modeli çerçevesinde hükümetlerin uyguladıkları politikaların hem fiziki hemde beşeri sermaye birikimini teşvik edeceğini savunmaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak vergi politikalarının olumsuz etkilerinden en fazla etkilenecek olanlar uluslararası sermaye piyasalarına erişim imkanı olan açık ekonomiler olacaktır (Ercan, 2000).

3.4. Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı genel olarak bir ülkedeki ekonomik, toplumsal ve siyasi anlamda hedeflenen düzeye gelebilmek için yapılan her türlü çaba olarak ifade edilebilir. Ekonomik anlamda ise, bir toplumun istenilen ve beklenen düzeyde bir ekonomik düzey yakalayabilmesi için ülkenin tüm ekonomik faaliyetlerinin bir bütün halinde organize edilmesi olarak tanımlanabilir (Tok, 2013). Kalkınma bir süreci ifade etmektedir ve bu süreç zarfında her ülkenin eş güdüm halinde yürütmesi gereken üç temel başlık vardır. Bu başlıklar şu şekilde özetlenebilir (Tolunay ve Akyol, 2006):

- **Ekonomik Kalkınma:** Bireylerin ihtiyaçlarından olan mal ve hizmetlerin daha verimli bir ekonomik yapı içerisinde üretilerek, bireylerin daha mutlu ve rahat bir yaşam sürmesi olarak ifade edilmektedir.
- **Sosyal Kalkınma:** Bireylerin içerisinde yaşadığı sosyal yaşam şartlarının daha iyi bir hale getirilmesi yapılan faaliyetleri kapsamaktadır. Bu faaliyetler içerisinde başta eğitim ve sağlık olmak üzere, kültürel faaliyetler, altyapı ve çevre düzenlenmesi gibi konular yer almaktadır.

- **İnsan Kalkınması:** Ülkenin hem ekonomik hem de sosyal anlamdaki kalkınmasında bireylerin etkin ve verimli bir şekilde tüm potansiyellerini kullanmaları oldukça önemli görülmektedir. Bu bağlamda küçük yaşlarda başlayan ve nitelikli insan yetiştirmeyi hedefleyen bir eğitim anlayışı ile bireyler yetiştirilmelidir.

3.4.1. Kalkınma Kuramlarına Genel Bir Bakış

Ekonomi çevreleri tarafından bağımsızlığını yeni kazanan ve yoksul olan bazı ülkelerin ekonomik anlamda sahip oldukları hammadde kaynaklarını nasıl kullanabilecekleri açıklamak için ortaya atılan kuramlar, kalkınma kuramları olarak ifade edilmektedir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu kapsamdaki çalışmaların artarak ve genişleyerek devam ettiği görülmektedir (Berber, 2011).

Şekil 3.1'de bazı iktisatçılar tarafından farklı gruplandırılan kalkınma kuramları gösterilmektedir.

Bazı İktisatçılara Göre Kalkınma Kuramları	1. Dengeli Kalkınma 2. Dengesiz Kalkınma
Diğer İktisatçılara Göre Kalkınma Kuramları	1. Geleneksel İktisada Dayalı Yaklaşımlar 2. Yapısalcı Yaklaşımlar 3. Bağımlılık Yaklaşımları

Şekil 3.1:Kalkınma Kuramları (Özden, 2014).

Şekil 3.1'de görüldüğü gibi bazı iktisatçılar kalkınma kuramlarını dengeli ve dengesiz kalkınma olarak iki grupta ifade ederken; diğer bazı iktisatçılar ise kalkınma kuramlarını geleneksel iktisada dayalı yaklaşımlar, yapısalcı yaklaşımlar ve bağımlılık yaklaşımları olarak üç grup altında ifade etmektedir.

3.4.2. Kalkınmanın Önemi

Bir toplumun refahı ve huzuru yakalayabilmesinin en temel gereklerinden biri de ekonomik büyümenin yanında ekonomik kalkınmayı da sağlamaktır. Küreselleşen dünyada ekonomik anlamda ön planda ve üst sıralarda yer alabilmenin yolu ekonomik büyüme ve kalkınmanın eş güdüm halinde çalışmasından geçmektedir. İktisadi anlamda kalkınma sadece ekonomik büyüme göstergeleri ile değil aynı zamanda toplumsal ve bireysel olarak da bir gelişim ve değişimin ifade edildiği süreci kapsamaktadır.

İktisadi kalkınma az gelişmiş ülkeler için oldukça önemli bir kavram olarak geçmektedir. Az gelişmiş olan bu ülkelerin dünyadaki normal yaşam standartlarına ulaşabilmesi iktisadi kalkınma ile gerçekleşebilir. Çünkü az gelişmiş ülkelerde hem ekonomik büyüme hem de sosyal yapı anlamında bir kalkınmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Yine bu ülkelerde eğitimde, sağlıkta, istihdamda, sosyal-kültürel imkânlarda, çevre ve altyapı koşullarında değişim ve gelişim gerekmektedir. Bu değişim ve gelişim bağlamında düşündüğümüzde iktisadi kalkınmanın öneminin ne kadar hayati olduğunu görmekteyiz (Özden, 2014).

4. ÇALIŞMA HAYATI VE KADIN

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Bu durumda toplumsal ve ekonomik yaşamın bir bölümünü erkekler bir bölümünü de kadınlar temsil etmektedir. Fakat kadınların toplumsal ve ekonomik kalkınmadan faydalanma düzeyleri eşit değildir. Bu eşitsizliğin başlıca nedenleri; kadın erkek arasındaki fizyolojik farklılıklar, erkek egemen bir toplum olması, kadınların eğitim imkanlarından daha az yararlanabilmesi ve yasal düzenlemelerdeki eksikliklerdir. Kadınların çalışma hayatında erkeklerin geride kalmasının nedeni olarak ülkelerin gelişmişlik düzeyi gösterilse de genelde tüm toplumlarda kadın çalışma hayatında ikinci sıradadır (Koca, 2012).

Tarih boyunca kadınlar asıl işinin ve yerinin evi ve ailesi düşüncesinden dolayı bireysel kazanç elde etmesini sağlayacak iktisadi faaliyetler yerine ev odaklı çalışmalar yapmaya yönlendirilmişlerdir. Değişen ve gelişen hayat koşulları ile birlikte kadının ev odaklı çalışma düşüncesi ev dışında yer alan iş hayatına katkı sağlayabilme yönünde bir gelişim göstermiştir. (Karabıyık, 2012).

Kadınların emeğinin karşılığını ücret olarak ilk defa Sanayi Devrimi'nde almaya başlamış fakat zorlaşan ekonomik koşullar altında da en çok ezilen sınıf olmuştur. İlk kez İngiltere'de kadın işçilerin çalışma hayatını düzenleyen yasalar çıkmış fakat o da çok dar tutulmuştur. Daha sonra Dünya savaşlarında erkek iş gücünün silah altına alınması neticesinde çalışma hayatında kadınların rolü artmaya başlamıştır. savaşların ardından yaşanan ekonomik buhranlar neticesinde her toplum kadın erkek tüm bireylerin ekonomik hayata katkısını sağlamaya çalışmıştır. Savaşların ekonomik olumsuzluklarını atlatmaya çalışan ülkelerin endüstrileşme çabaları beraberinde kadınlara yeni iş olanakları yaratmıştır. Dünyada yaşanan bu gelişmeler ülkemizi de derinden etkilemiştir. Bu gelişmeler temelinde Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kadınlara önemli haklar verilmiştir. Verilen bu haklar çeşitli sebeplerden dolayı ancak 1950'li yıllardan sonra ekonomik hayata girmiştir. Özellikle bu yıllardan itibaren kadınlarda oluşturulan yeni iş olanaklarıyla ekonomik hayata katkı sağlamışlardır (Kocacık veGökkaya, 2005).

Toplumsal yapının değişmesiyle bilinçlenen kadın eğitim almaya, çeşitli sektörlerde çalışmaya başlamıştır. Fakat geleneksel tavır ve düşüncelerden dolayı

kadının ev dışında çalışmasına kısıtlamalar getirilmiştir. Kadın hem ev de hem de dışarda çalışmak isteyince çatışma içinde kalmaktadır. Bu çatışma içinde kalan kadın, aynı zamanda , erkeklerle de aynı işi yaptığı halde erkeklerden daha düşük ücret almakta, bu nedenle geri planda kalmaktadır. Geri planda kalan kadınlar ev ortamında ve iş hayatında çeşitli şekillerde şiddete maruz kalmaktadır. Ev ortamında şiddete maruz kalan kadınlar genellikle eş tarafından, iş hayatında şiddete maruz kalan kadınlar ise iş yerinde görev yaptıkları fertler tarafından sözlü ya da fiziki anlamda şiddete maruz kalırlar(Kocacık ve Gökkaya, 2005).

4.1. Ekonomik Alandaki Eşitsizlikler

Ekonomik alanda yaşanan eşitsizlikler kuşkusuz toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Bu durum her ülkenin kendi dinamikleri içerisinde değerlendirilmelidir. Cinsiyet eşitsizliği ekonomik anlamda büyüme ve kalkınmayı hangi toplumda olursa olsun olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik hayattaki kadın ve erkek eşitsizliği istihdamdan çalışma saatlerine, çalışma koşullarından elde edilen kazanca kadar görülen bir olgudur (Tutar ve Yetişen, 2009). Bu bağlamda ekonomik alandaki cinsiyet eşitsizliği Ecevit (2003), tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

- Kadınların düşük ücretle ve kötü koşullarda çalışması,
- Pazarlık gücünden yoksun bırakılması,
- İş hayatında özellikle kayıt dışı sektörlerde çalıştırılması,
- Geçici, gündelik, sözleşmeli ve yarı zamanlı gibi standart dışı sektörlerde çalıştırılması,
- İş başvurularında, alınan ücretlerde ve terfi durumlarında eşit davranılmaması,
- Aile işçiliği gibi ücrete tabi olmayan sektörlerde çalıştırılması durumları görülmektedir.

Kadınların ekonomik anlamda eşitsizlik yaşadığı alanlardan biri hiç şüphesiz düşük ücrettir. Yapılan çalışmalarda kadınların iş bırakma nedenlerinden birisinin de düşük ücret olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kadınların iş hayatında kayıt dışı çalıştırılması da önemli bir ekonomik eşitsizlik olarak görülmektedir. Nitekim TÜİK'in 2013 Mart ayında yapmış olduğu Hane Halkı İşgücü Anketi'nin sonuçlarına göre erkeklerde kayıt dışılık oranı %30,4 iken bu oranın kadınlarda %51,6 olduğu görülmektedir. Elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere kadınların genellikle

tekstil, konfeksiyon, gıda ve diğer hizmet alanlarında iş imkanı bulabildikleri gözlenmektedir (Önder, 2013). Bu bağlamda kadınların kayıt dışı oranının erkeklerden fazla olması onların geleceğe dönük iş gücüne katılım isteklerini azalttığı söylenebilir.

Ülkemizdeki iş gücü piyasasına ve iş gücü verilerinin analizine bakıldığında kadınların cinsiyet eşitsizliğine dayalı bir ayrımcılığa maruz kaldığı görülmektedir. Bu ayrımcılık kentsel ve kırsal kesimlere göre farklılık göstermektedir (Parlaktuna, 2010).

4.2. İşgücü Piyasasının Değişen Yapısı

Ekonomik anlamda dünya üzerindeki gelişmeler takip edildiğinde geleceğe yönelik olumlu beklentiler olsa da küresel anlamda işgücü piyasasındaki olumlu gelişmelere yeterli düzeyde değildir. ILO tarafından 2013 yılında yayınlanan raporda dünya üzerinde yaklaşık olarak 202 milyon işsiz olduğu, işgücünün arzının artmasının yeterli düzeyde olmadığı ifade edilmektedir. Bu durumun gelecek yıllarda böyle devam etmesi halinde 2018 yılında ortalama 215 milyon işsiz olabileceği ifade edilmektedir. Yine Avrupa Birliği'nde de az da olsa iyileşmeler olduğu görülse de işsizlik oranının 2013 yılının Aralık ayında % 12 olduğu görülmektedir (Çelik, 2013).

Ülkemizdeki iş gücünün değişimi ve gelişiminin dünyadaki gelişmelerden bağımsız hareket ettiği söylenemez. Türkiye'nin genç ve hacimli bir nüfusa sahip olması, eğitim açısından gerekli alt yapının iyi olmaması, kırsal alandan kentlere yapılan göçler, ekonomik yapıdaki güncel sorunlar, enflasyon oranları, kayıt dışı istihdam, tespit edilemeyen ya da toplanamayan vergiler gibi sorunları iş gücü piyasasının yapısını ve değişimini bizlere açıklamada yol gösterici rehber olmaktadır. Ülkemizde iş gücü piyasasını ve istihdamın genel yapısını derinlemesine anlayabilmek için iki temel noktaya dikkat etmek gerekmektedir. Bunlar da iş gücü talebi ve iş gücü arzı gibi temel konular olarak ifade edilmektedir. Sürekli büyüyen iş gücü kapasitesine karşılık olarak bir istihdam kapasitesinin olmayışı, iş gücüne katılımın oranını sürekli düşürmektedir (Şahin, 2007).

Ülkemizdeki iş gücüne katılım oranına bakıldığında bu oranın 1994-2004 yılları arasında ortalama olarak % 51 civarında olduğu görülmektedir. Bu oranın OECD ülkelerinin ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinde iş gücüne katılım oranlarının % 68- 70 oranlarında olduğu görülürken, ülkemizde bu

oranın gittikçe düşüş gösterdiği görülmektedir (Aydemir, 2013). Bu doğrultuda kadınların, erkeklerin ve toplam nüfusun işgücüne katılım oranları aşağıda Tablo4.1'degösterilmektedir (OECD, 2016).

Tablo 4.1: Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu (15 + yaş) (%)

Yıllar	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
2000	49,9	46,7	6,5
2001	49,8	45,6	8,4
2002	49,6	44,4	10,3
2003	48,3	43,2	10,5
2004	46,3	41,3	10,8
2005	46,4	41,5	10,6
2006	46,3	41,5	10,2
2007	46,2	41,5	10,3
2008	46,9	41,7	11
2009	47,9	41,2	14
2010	48,8	43	11,9
2011	49,9	45	9,8
2012	50,0	45,4	9,2
2013	50,8	45,9	9,7
2014	50,5	45,5	9,9
2015	51,3	46	10,3

2016	52	46,3	10,9
------	----	------	------

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, www.tuik.gov.tr, 2017

Tablo 4.1’de ülkemizdeki kurumsal olmayan nüfusun işgücü durumuna ait 15 yaş üstü veriler gösterilmektedir. Bu veriler doğrultusunda ülkemizdeki iş gücüne katılım oranının 2000 yılından 2008 yılına kadar bir düşüş gösterdiği görülmekle beraber; 2008 yılından 2016 yılına kadar bir yükseliş içerisinde olduğu söylenebilir.

Yine Tablo 4.1’de görüldüğü gibi istihdam oranları ve iş gücüne katılım oranlarının aynı paralelde bir gelişim gösterdiği izlenmektedir. İstihdam oranlarındaki artışın beraberinde iş gücüne katılım oranlarını da etkilediği görülmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda işsizlik oranının, istihdam oranı ve iş gücüne katılım oranlarının tersi yönünde bir hareket göstermesi beklenirken, bu oranlarla doğru orantılı bir şekilde arttığı görülmektedir. İşsizlik oranındaki bu artışın en önemli sebeplerinden birisi olarak da kayıt dışı istihdam gösterilebilir.

4.3. Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma

Kadınlar dünya nüfusunun neredeyse yarısını oluşturmalarına rağmen aynı paralelde erkeklere oranla daha az istihdam edilmekte ve daha düşük ücretle çalışmaktadırlar. İstihdama katılım, devamlı bir işte çalışma ve işgücüne ulaşma konusunda erkeklere nazaran birçok zorluk yaşayan kadınlar, ekonomik kalkınma ve toplumların ilerleyip gelişmesinde büyük rol oynarlar(Korkmaz, 2013)

Sürdürülebilir kalkınmanın üzerinde durulması gereken öğelerinden birisi de kadınların işgücüne katılımıdır. Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için kadınların işgücüne katılımının düşük olduğu ülkelerde bu oranın yükseltilmesi özellikle gelişmekte olan ülkeler de gündem konusu oluşturmaktadır. Ekonomik kalkınmadan söz edilebilmesi için kadınların ekonomik hayatta yer edinmeleri, ekonomik büyüme ve kalkınmadan hakettikleri payı almaları aynı zamanda ailedeki pozisyonlarının iyileştirilmesi gerekir. Kadının iş piyasasındaki yerini yok saymak ya da arka planda tutmak ekonomik kalkınma açısından büyük bir kayıptır. Ekonomik kalkınmadan bahsedebilmek için kadınların işgücü piyasasındaki önemini bilmek ve bu doğrultuda hareket etmek gerekir (Özdemir ve Yalman, 2012).

Tablo 4.2'de Türkiye'nin de yer aldığı OECD ülkelerine ait kadınların işgücüne katılım oranları gösterilmektedir.

Tablo 4.2: OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Kadın İşgücüne Katılım Oranları

KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILIM ORANLARI								
ÜLKELER	2010	2011	2012	2012	2013	2014	2015	2016
Avustralya	70,0	70,5	70,4	70,5	70,5	71,2	70,0	70,5
Avusturya	68,9	69,3	70,0	70,7	70,8	70,9	68,9	69,3
Belçika	61,8	61,1	61,3	62,3	63,0	63,0	61,8	61,1
Kanada	74,3	74,1	74,3	74,7	74,2	74,2	74,3	74,1
Şili	51,8	53,9	54,6	54,9	55,7	55,8	51,8	53,9
Çek Cumh.	61,5	62,2	63,5	65,1	65,6	66,5	61,5	62,2
Danimarka	76,0	76,1	75,8	75,6	75,0	75,3	76,0	76,1
Estonya	71,0	71,4	71,3	71,7	71,2	72,9	71,0	71,4
Finlandiya	72,5	72,7	73,4	73,5	73,8	74,4	72,5	72,7
Fransa	65,8	65,7	66,3	66,9	67,4	67,6	65,8	65,7
Almanya	70,8	71,9	71,9	72,6	72,9	73,1	70,8	71,9
Yunanistan	57,5	57,5	58,3	58,3	59,0	59,9	57,5	57,5
Macaristan	56,3	56,6	58,0	58,6	60,7	62,2	56,3	56,6
İzlanda	82,7	82,4	83,3	84,3	84,2	85,5	82,7	82,4
İrlanda	62,3	62,3	62,2	63,2	62,5	62,8	62,3	62,3
İsrail	66,4	66,1	67,1	67,3	68,4	68,3	66,4	66,1
İtalya	51,8	52,2	54,2	54,3	55,2	54,9	51,8	52,2
Japonya	63,2	63,0	63,4	65,0	66,0	66,7	63,2	63,0

Kore	54,5	54,9	55,2	55,6	57,0	57,9	54,5	54,9
Litvanya	70,8	70,1	72,0	71,6	71,6	72,8	70,8	70,1
Lüksemburg	60,3	60,7	62,8	63,2	64,2	65,6	60,3	60,7
Meksika	46,2	45,9	47,7	47,8	46,8	46,6	46,2	45,9
Hollanda	72,6	73,1	74,3	74,6	74,0	74,7	72,6	73,1
Yeni Zellanda	71,6	72,1	72,4	73,0	74,1	74,1	71,6	72,1
Norveç	75,6	75,8	75,9	76,1	75,9	76,2	75,6	75,8
Polonya	58,5	58,9	59,7	60,1	61,1	61,4	58,5	58,9
Portekiz	69,7	69,5	69,7	69,8	70,0	70,3	69,7	69,5
Slovakya	61,3	60,8	61,7	62,4	62,8	64,3	61,3	60,8
Slovenya	67,4	66,5	66,9	66,6	67,2	67,9	67,4	66,5
İspanya	67,1	68,3	69,3	69,7	69,8	70,0	67,1	68,3
İsveç	76,2	77,4	77,9	78,8	79,3	79,9	76,2	77,4
İsviçre	76,4	76,7	77,2	78,0	79,0	79,8	76,4	76,7
Türkiye	30,2	31,5	32,3	33,7	33,6	35,0	30,2	31,5
Birleşik Krallık	70,2	70,4	70,9	71,6	72,1	72,5	70,2	70,4
Amerika	68,4	67,8	67,6	67,2	67,1	66,9	68,4	67,8
OECD Ort.	61,8	61,8	62,3	62,6	62,8	63,0	61,8	61,8

Kaynak: OECD, <https://stats.oecd.org> , 2017

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranı OECD ortalamasının neredeyse yarısı civarında seyretmektedir. Erkeklerin iş gücüne katılım oranının % 70’ler civarında seyrettiği görülürken, kadı istihdam oranının ise % 30’larda olduğu görülmektedir. OECD ülkelerinin genelinde 2000 yılından 2016 yılına doğru kadın iş gücünde artan bir seyir görülürken, Türkiye’ de ise 2000 yılından 2014 yılına kadar çok küçük bir oranda olsa da artış olduğu fakat 2015 ve 2016

yıllarında ise bu artışın yine düşüş yönelimli bir grafik çizdiği görülmektedir. Şüphesiz bu oranlarda kayıt dışında tarım, hizmet sektörü, sanayi ve ticaret gibi alanlarda hizmet vermekte olan kadınların yer almadığı görülmektedir. Özellikle tarım sektöründe çalışmakta olan kadınların büyük bir oranının kayıt dışı olarak çalıştığı gerçeği de bilinmektedir. Fakat kayıt altında hizmet vermekte olan kadın iş gücünün yine de çok düşük oranlarda olduğu çok net olarak görülmektedir.

4.4. Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi

Her ülkenin gelişmişlik düzeyi farklı olduğu gibi İnsani Gelişme Endeksi yüksek olan ülkelerin bazılarında toplumun her kesimi için ayı gelişmişlik düzeyinden bahsetmek mümkün değildir. Bir toplumda kişi başına düşen milli gelir veya diğer imkânların yüksek oranda oluşu kadınlarında bu oranlardan eşit miktarda faydalandığı anlamına gelmez. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler tarafından kurulan Kalkınma Programı kapsamında 1990 yılından itibaren İnsani gelişme Raporları yayınlanmaya başladı. Yayınlanan bu raporda iktisadi konular ile ilgili güncel konular ve sorunlar ele alınmaktadır. Özellikle kadınların ekonomik hayattaki yeri ve önemi de bu kapsamda ele alınan konulardan biri olarak belirtilmektedir. Kadının iş piyasasındaki yeri, istihdama katılım oranı ve aldığı ücret gibi durumlar ekonomik yaşamda onun konumunu belirlemektedir. Aynı zamanda kadınların sosyal hayattaki yerini ve önemini belirten bütün veriler bir araya getirilerek indeksler oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu indekslerde kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik karşılaştırılarak belirlenmekte ve bu bağlamda ülkeler arası bir karşılaştırma yapma imkanı sağlanmaktadır (Deniz ve Hobikoğlu 2012).

Günümüze doğru gelindiğinde özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın ülkelerdeki yaşayan halkların hayat standartları ile ilgili daha gerçekçi bilgileri paylaşması oldukça önemli görülmektedir. 1995 yılında Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi'nin uygulanmaya başlanması bu anlamda önemli bir başlangıç noktası olarak görülmektedir. Başlatılan bu çalışma ile toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan çalışmalar ve cinsiyet ayrımcılığının mevcut durumu ile gelecekteki durumu hakkında bilgi sahibi olabilmek oldukça kolaylaşmıştır. Cinsiyete bağlı insani gelişim endeksi insani gelişim endeksinden ayrı olarak tek başına yorumlanabilecek bir olgu değildir. Bütün bu bilgiler temelinde 2011 yılında yayınlanan rapora bakıldığında ülkemizin 101. Sırada yer aldığı ve Ermenistan ile Pakistan gibi ülkelerin bile

gerisinde kaldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın yetkilileri kadınların ekonomik ve siyasi hayattaki rolünün, parlamentodaki temsiliyet oranının, yasamadaki temsil oranının, üst düzey yetkili ve yöneticilikteki oranının etkin bazı kriterler olduğunu belirtmiştir (Yumuşak, 2009).

Bütün bu çalışmalarla birlikte kadının sosyal hayat içindeki yerini ve rolünü belirleyen bütün göstergeleri sentezleyerek daha kapsamlı bir analiz yapma fırsatı sağlayan endeksler de oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu endekslerde kadın ve erkeğin konumu kıyaslanmakla beraber bu bağlamda ülkeler arası bir kıyas da sağlanmaktadır. Bu endeksler kapsamında elde edilen veriler neticesinde Türkiye'nin 2006 yılında 96, 2007 yılında 92, 2008 yılında 76. sırada iken; 2009 yılında 79 ve 2011 yılında ise 92. sırada yer aldığı görülmüştür (Deniz ve Hobikoğlu 2012). Bu veriler incelendiğinde ülkemizin genel itibari ile son sıralarda yer aldığı ve cinsiyete dayalı gelişmişlik endeksinde önemli bir gelişme kaydedemediği görülmektedir.

Tablo 4.3'te OECD ülkelerine ait cinsiyete bağlı gelişme endeksi oranları gösterilmektedir.

Tablo 4.3: OECD Ülkeleri ve Türkiye'de Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi Oranları

ÜLKELER	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Avustralya	0.927	0.930	0.933	0.936	0.937	0.939
Avusturya	0.880	0.884	0.887	0.892	0.892	0.893
Belçika	0.884	0.886	0.889	0.890	0.895	0.896
Kanada	0.903	0.907	0.909	0.912	0.919	0.920
Şili	0.820	0.826	0.831	0.841	0.845	0.847
Çek Cumh.	0.861	0.864	0.865	0.871	0.875	0.878
Danimarka	0.910	0.922	0.924	0.926	0.923	0.925
Estonya	0.838	0.850	0.856	0.860	0.863	0.865
Finlandiya	0.878	0.884	0.887	0.890	0.893	0.895

Fransa	0.882	0.885	0.887	0.890	0.894	0.897
Almanya	0.912	0.916	0.919	0.920	0.924	0.926
Yunanistan	0.860	0.858	0.860	0.862	0.865	0.866
Macaristan	0.821	0.823	0.824	0.834	0.834	0.836
İzlanda	0.894	0.901	0.907	0.915	0.919	0.921
İrlanda	0.909	0.895	0.902	0.910	0.920	0.923
İsrail	0.878	0.883	0.889	0.891	0.895	0.898
İtalya	0.872	0.877	0.876	0.877	0.881	0.887
Japonya	0.884	0.889	0.894	0.899	0.902	0.903
Kore	0.884	0.889	0.891	0.896	0.899	0.901
Litvanya	0.810	0.812	0.814	0.822	0.828	0.830
Lüksemburg	0.894	0.892	0.892	0.892	0.896	0.898
Meksika	0.745	0.748	0.753	0.754	0.758	0.762
Hollanda	0.911	0.921	0.922	0.923	0.923	0.924
Yeni Zellanda	0.901	0.904	0.908	0.910	0.913	0.915
Norveç	0.939	0.941	0.942	0.945	0.948	0.949
Polonya	0.829	0.834	0.838	0.850	0.852	0.855
Portekiz	0.818	0.824	0.827	0.837	0.841	0.843
Slovakya	0.829	0.835	0.838	0.841	0.842	0.845
Slovenya	0.876	0.877	0.878	0.888	0.888	0.890
İspanya	0.867	0.871	0.874	0.877	0.882	0.884
İsveç	0.901	0.903	0.904	0.906	0.909	0.913
İsviçre	0.932	0.932	0.934	0.936	0.938	0.939

Türkiye	0.737	0.750	0.754	0.759	0.764	0.767
Birleşik Krallık	0.902	0.898	0.899	0.904	0.908	0.910
Amerika	0.910	0.913	0.915	0.916	0.918	0.920

Kaynak: OECD,<https://stats.oecd.org> , 2017

Tablo 4.3'deki veriler değerlendirildiğinde Türkiye'nin cinsiyete bağlı gelişme endeksi oranlarında da OECD ortalamasının altında olduğu görülmektedir. En son elde edilen veriler doğrultusunda 2015 yılında Türkiye'de cinsiyete bağlı gelişme endeksinin 0,787 olduğu görülmektedir. 2015 İnsani Gelişme Raporu'na göre, Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi değeri 0,761 olarak elde edilmiştir. Türkiye bu değer ile Yüksek İnsani Gelişme kategorisinde bulunan 188 ülke ve bölge arasında 72. sırada yer aldı (UNDP, 2016).

4.5.Çalışma Hayatında Kadının Büyümeye ve Kalkınmaya Etkisi

Kadının çalışma hayatına, ekonomik büyüme ve kalkınmaya olan katkısı dünyada olduğu gibi ülkemizde de gözden kaçırılmaması gereken bir gerçektir. Her ne kadar verilerin eksik ya da yetersiz olması kadınların işgücüne katılımını tam olarak açıklayamasa da bu katkının varlığı istatistiksel verilerden elde edilen bilgilerle ortaya konulabilmektedir. Elde edilen bu veriler ile kadının büyümeye ve kalkınmaya olan etkisinin işgücü piyasasındaki varlığı ile açıklandığı görülmektedir (Günday, 2011).

Çalışma hayatında kadının ekonomik büyüme ve kalkınmaya olan etkisi işgücüne katılımı ile ilişkilidir. Fakat kadının işgücüne katılım oranlarının şehirleşme ile birlikte ülkemizde bir düşüşe geçtiği bilinen bir gerçektir. Özellikle kırsal alandaki kadının işgücüne olan katkısının erkeğe oranla daha fazla iken kentsel alanlara yapılan göç ile bu oran düşüşe geçmiştir. Kentsel alanlara göç eden kadınlar; fabrikalar, hizmet sektörleri, tarım sektörü ve diğer kurumlarda niteliksiz eleman olarak çalışmaya başlamıştır. Belirli mesleki eğitimlerden geçen kadınların işgücüne olan katılımının ekonomik büyüme ve kalkınmaya olan etkisi göz ardı edilmemelidir. Kentlere yapılan

göçün akabinde eğitim düzeyi düşük olan kadın işgücünden eğitim düzeyi yüksek olan vasıflı kadın işgücüne bir geçişin başladığı görülmektedir (Kasa ve Alptekin, 2016).

Kadının çalışma hayatına katılmasının ekonomik büyüme ve kalkınmaya olan katkısının yanı sıra kendisine ve içinde bulunduğu topluma olan etkisi şu şekilde özetlenebilir (Günsoy ve Özsoy, 2012):

- İstihdam edilen kadınların hem ekonomik anlamda bağımsızlığına kavuşacağı hem de aile içi karar alma süreçlerinde daha etkili olacağı düşünülmektedir. Bununla beraber kadınların işgücüne katılımının kadın erkek eşitsizliğinin çözümüne de katkı sağlayacağı belirtilmektedir.
- Sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmanın önemli etkenlerinden birisi de kadın istihdamıdır. Nüfusun önemli bir kısmını oluşturan kadınların çalışma hayatında gerektiği kadar yer bulamaması sağlıklı bir ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumsuz etkiler.
- Kadınların işgücüne katılımı beraberinde ailenin refah düzeyine de olumlu bir yansıma sağlayacaktır. Daha fazla gelire kavuşan ailenin de yaşam standartları yükselecektir. Bu bağlamda kadının işgücüne katılımı mikro düzeyde aileyi ve makro düzeyde ise toplumu olumlu yönde etkileyecektir. Bu doğrultuda yoksulluğun azalması ve gayri safi milli hasılanın da artması kaçınılmaz hale gelecektir.

5. AMPİRİK ANALİZ

Bu bölümde Türkiye'deki cinsiyet eşitsizliğinin büyüme üzerine etkileri ampirik olarak araştırılacaktır.

5.1. Değişkenler

Çalışmada kullanılan değişkenler Gayri Safi Yurt içi Hasıla, kadın işgücü, ticari açıklık, gelir ve büyüme denklemlerinde yaygın olarak kullanılan değişkenlerdir. Bu değişkenler genel olarak cinsiyet eşitsizliğinin büyüme veya gelir üzerindeki etkisini incelemek için yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Baliamoune–LutzandMcGillivray, 2015). Bir ülke sınırları içinde belli bir zaman dilimi içinde üretilen tüm mal ve hizmetlerin para birimi cinsinden değeri olarak tanımlanan Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'da meydana gelebilecek değişim bir ülkedeki büyümeyi ya da tam tersi daralmayı en iyi şekilde ifade edecek değişkenlerden biridir.

Cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ve kalkınma üzerine etkilerini inceleyebilmek için kullandığımız diğer bir değişken kadınların işgücüne katılım oranıdır. Türkiye Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu'nun açıklamasına göre, ülkemizdeki cinsiyet eşitsizliğinin önünde birtakım engeller olduğunun ve bu engelleri ortadan kaldırabilmek için kadınların günlük yaşam içerisinde daha güçlü duruma gelmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu rapora göre, cinsiyet eşitsizliğinin oluşmasındaki en temel boşluk kadınların işgücü piyasasındaki yerinden kaynaklanmaktadır (Özaydınlık, 2014).

Bir ülkenin dünya pazarına entegrasyon derecesini gösteren bir gösterge olarak kullanılan ticari açıklık, ithalat ve ihracat rakamlarının Gayri safi yurt içi hasılaya oranı ile ölçülmektedir. Küreselleşme, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında küresel işbölümünün oluşmasına neden olabilir ve bu da kadınlarla erkekleri farklı şekilde etkileyebilir. Bundan dolayı cinsiyet eşitsizliğini incelerken uluslararası ticaretin etkisini incelemek önemlidir. Ticari açıklığın artması, gelişmekte olan bir ülkenin ihracatının genişlemesine ve kadınların göreceli ücretlerini iyileştirirken vasıflı ve vasıfsız emek arasındaki uçurumu daraltabilir. Ancak kadınların vasıfsız işgücünde daha çok temsil edildiği göz önüne alındığında, ticaret liberalizasyonu, erkeklerle kadınlar arasındaki eşitsizliği azaltmamaktadır (Baliamoune–LutzandMcGillivray, 2015).

Bir bireyin toplum içinde uyum içinde yaşayıp daha aktif bir rol alabilmesi, kendi haklarını bilmesi ve bunları kullanabilmesi ile yakından ilişkilidir. Bu haklarından birisi de eğitim hakkıdır. Eğitim hakkı insanın diğer haklarını bilip kullanabilmesi açısından çok önemlidir. Bu nedenle bireylere verilecek eğitimin niteliği toplumun tüm kesimlerini içine almalıdır. Ancak bu hakkın kullanılmasında karşımıza çıkan en büyük engellerden biri cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumun bir çok alanında erkeklerle aynı haklara sahip olmayan kadınlara yönelik eşitsizlik kültürel ya da toplumsal kalıplar nedeniyle çocukluk dönemine kadar inmektedir. Ailelerin erkek çocuklarına kız çocuklarından daha çok özen göstermeleri gerek sağlık gerekse eğitim alanında erkek çocuklarını bu alanlarda daha avantajlı bir duruma getirmektedir(Özaydınlık, 2014). Bu nedenle cinsiyet eşitsizliğinin ülkemizdeki büyüme ve kalkınmaya etkisini incelerken kullandığımız diğer değişkenler; ilkokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı, ortaokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı ve ilkokul-ortaokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranıdır.

5.2. Veri

Çalışmada kullanılan veriler Dünya Bankası'ndan (The World Bank) alınmıştır. Veri setinde Türkiye için 1990 ve 2013 yılları arasındaki Gayri Safi Yurt İçi Hasıla , kadın işgücü, ticari açıklık, ilkokula kayıt olan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı, ortaokula kayıt olan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı ile ilkokul ve ortaokula kayıt olan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı mevcuttur. Bu çalışmada kullanılan değişkenler, değişkenlerin gözlem sayısı, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri Tablo 5.1'de verilmiştir. Tablo 5.2 de ise bu değişkenler arasındaki korelasyonu göstermektedir.

5.3. Ekonometrik Model

Cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ve kalkınma üzerine etkilerini incelemek üzere oluşturulan ekonometrik modelimiz;

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \beta_3 X_{3i} + u_i \quad (5.1)$$

Burada bağımlı değişken y , Kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'dır. β_1 , β_2 , β_3 ise geliri belirleyen bağımsız değişkenlerdir.

Kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasılanın logaritması alınarak analizlere tabi tutulmuştur. Bağımsız değişkenler de ise düzey kullanılmıştır.

Gelir ile cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişkiyi tahmin etmek için ilk olarak En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak üç farklı model oluşturuldu. Fakat oluşturulan bu üç model de "otokorelasyon ve değişken varyans vardır" sonucuna ulaşıldı. Bundan dolayı Robust (güçlü) en küçük kareler yöntemi ile model yeniden tahmin edildi. Kullanılan bu yöntem ile oluşturulan modelin ampirik analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

5.4. Ampirik Analiz Sonuçları

Tablo 5.1: Değişkenlerin gözlem sayısı, ortalama, standart hata, minimum ve maksimum değerleri

Değişken	Obs	Mean	Std. Dev.	Min.	Max.
Gelir (log)	24	9.239	.3629	8.721	9.864
Kadın işgücü	24	28.798	1.587	26.119	31.246
Ticari açıklık	24	45.986	8.208	30.476	57.814
İlkokul_kız_erkek_oranı	24	.94043	.0308	.90882	.99359
Ortaokul_kız_erkek_oranı	24	.75758	.1204	.58916	.96878
İlkokul_ortaokul_kız_erkek_oranı	24	.85383	.0673	.78226	.97723

Tablo 5.2: Korelasyon katsayıları

	Gelir (log)	Kadın işgücü	Ticari açıklık	İlkokul_kız_ erkek_oranı	İlkokul_ortaokul_ kız_erkek_oranı	Ortaokul_k erkek_oranı
gelir	-					
Kadın işgücü(%)	-0.128	-				
Ticari açıklık(%)	0.787***	-0.138	-			
İlkokul_kız_ erkek_oranı(%)	0.955***	-0.063	0.707***	-		
İlk_ortaokul_kız_ erkek_oranı (%)	0.975***	-0.081	0.709***	0.985***	-	
Ortaokul_kız_ erkek_oranı(%)	0.990***	-0.1447	0.768***	0.966***	0.987***	-

***, katsayılar değişkenlerin .01’de anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 5.2 değişkenlere ait korelasyon katsayılarını içermektedir. Tabloya göre kadın işgücü diğer tüm değişkenler ile anlamlı olmayan negatif bir ilişkiye sahiptir ve ticari açıklık ile gelir arasında anlamlı pozitif bir ilişki vardır. İlkokul, ortaokul ve her iki eğitimde de eşitsizlik arttıkça gelir artmaktadır.

Tablo 5.3:Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin gelir üzerindeki etkisinin sonuçları

	<u>Model 1</u>	<u>Model 2</u>	<u>Model 3</u>
Kadın işgücü	-0.011 (.008)	0.0037 (.006)	-0.0078 (.006)

Ticari açıklık	0.0094*** (.001)	0.0029 (.001)	.0082*** (.001)
İlkokul_kız_erkek_oranı	9.437*** (.705)		
Ortaokul_kız_erkek_oranı		2.8364*** (.125)	
İlkokul_ortaokul_kız_erkek_oranı			4.5254*** (.214)

¹Gelirin logaritması Bağımlı değişkendir.

²***, .01 de anlamlılığı göstermektedir.

³ Parantez içindeki ifadeler standart sapmayı göstermektedir.

⁴Sonuçlar robust tahmin edici ile hesaplanmıştır.

Tablo 5.3robust(güçlü) en küçük kareler yöntemiyle hesaplanmış regresyon sonuçlarını göstermektedir¹. Cinsiyet eşitsizliğini gösteren üç farklı değişken kullanılarak üç farklı regresyon analizi yapılmıştır. Model 1’de cinsiyet eşitsizliği ilkokula giden kız çocuklarının ve erkek çocuklara oranı baz alınarak yapıldı. Model 2’de cinsiyet eşitsizliği ortaokula giden kız çocuklarının erkek çocuklara oranı baz alınarak yapıldı. Model 3 ‘te ise ilkokul ve ortaokula giden kız çocuklarının erkek çocuklarına oranı baz alınarak yapıldı. Her üç modeldegelir bağımlı değişken, kadın işgücü ve ticari açıklık açıklayıcı değişkenlerini içermektedir. Model 1, Model 2 ve Model 3 sırasıyla ilkokul, ortaokul ve her iki eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin gelir üzerindeki ilişkisini incelemekte olup üç modelde de bu ilişkinin pozitif ve anlamlı olduğunu göstermektedir. Üç modelde de kadın işgücünün gelir ile ilişkisi anlamlı değildir. Model 1 ve Model 3’te ticari açıklık artıkça gelirin artmakta olduğu bulunmuştur.

¹ Robust tahmin edici kullanmadan yapılan en küçük kareler yöntemi sonuçlarına göre üç modelde de otokorelasyon ve değişken varyans vardır. Bu sebeple robust en küçük kareler yöntemini kullanıldı.

6. SONUÇ

Cinsiyet eşitsizliğinin iktisadi büyüme ve kalkınmaya olan etkisi gözden kaçırılmaması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel anlamda ekonomilerin büyüme ve kalkınmasında erkekler kadar kadınların da işgücü ve istihdam temelinde katkı sağlaması ve kadınlara bu temelde fırsatların sunulması oldukça önemli bir durumdur. Bu bağlamda cinsiyet eşitsizliğinin ülkemizdeki büyüme ve kalkınmaya olan etkilerinin araştırıldığı bu çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda ifade edilmektedir.

Türkiye'de cinsiyet eşitsizliğinin büyüme ve kalkınma üzerine etkisinin olup olmadığını analiz etmek amacıyla 1990-2013 dönemine ilişkin Robust(güçlü) En Küçük Kareler yöntemi kullanılarak yapılan ekonometrik çalışmada; gelirle kadın işgücü arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonucu destekler nitelikte Balamouné–Lutz ve McGillivray'nin (2009) yaptığı çalışmada da kadınların toplam işgücü içindeki payını gösteren katsayı istatistiksel olarak anlamsız olarak tespit edilmiştir. Burada göreceli olarak yüksek bir kadın payı olsa da bu kadınların çoğunun tarım sektöründe yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda kadınlar vasıfsız emek sektöründe daha fazla temsil edilmektedir. Kadın işgücü değişkeninin içsellliği göz önünde bulundurulduğunda, negatif bir katsayı bulma aslında kadınların çalıştıkları mesleklerin düşük verimli olduğunu gösterir. Kadınların toplam işgücü içindeki payı arttıkça, daha yüksek üretkenliğe sahip sektörlerdeki nispeten daha büyük olma eğilimindeki erkek payı azalmakta ve dolayısıyla gelir üzerine olumsuz bir etki etmektedir.

Ticari açıklık, küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir kavram olup bir ülkenin diğer ülkelere ne derce entegre olduğunun göstergesidir. Ticari açıklık birçok değişkenle ilişkilendirilip ticaret ve büyüme ile alakalı bir çok çalışmada kullanılmıştır. Ticari açıklığın büyüme üzerine etkisinin olup olmadığı araştırılmış ve yapılan çalışmaların birçoğunda ticari açıklık ile büyüme arasında pozitif ve anlamlı yönde sonuçlar elde edilmiştir(Saçık, 2009).Yapılan bu çalışma neticesinde de diğer çalışmalarda elde edilen bulguları destekler nitelikte ticari açıklık ile gelir arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda ticari açıklığın artmasının beraberinde geliri de arttırdığı sonucu elde edilmiştir.

Kiři başına dűřen gayri safi yurt içi hasıla ile ilkokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı, ortaokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı ve ilkokul-ortaokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gelir űzerinde ilkokulda okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranının etkisi daha yűksek çıkmıştır. Yapılan araştırmaya göre; ilkokul, ortaokul ve her iki eğitimde cinsiyet eşitsizliği iyileşirse bunun sonucu olarakta gelirin iyileēeēēi sonucuna ulaşılmıştır. Baliaoune–LutzveMcGillivray (2015) göre; ilkokul kayıtlarındaki cinsiyet açığının daha yűksek olmasının kiři başına dűřen geliri azaltabileēēini ve buna ek olarak ilköğretimdeki cinsiyet açığının daha açık ekonomilerde olumlu bir gelir etkisi yaptığını söylemektedirler. Bunun nedeni de ticaretin ticarete yarattığı gelir artışı, eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin eşlik etmesine neden olabileēi grűřűyle alakalıdır.

KAYNAKLAR

- Akın, A. ve Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri, Cerrahpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Sayı:25, s.73-82.
- Acar Savran, G. (2004); Beden Emek Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin, Kanat Yayınları, İstanbul.
- Apaydın, F. (2013). Büyümenin Ekonomi Politikası: Türkiye örneği. Hitit üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Etik Teorisi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,6 (2), 115-135.
- Aslanoğlu, S.,& YILDIZ, S. (2007). Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi Olgusu, Bu Olguyu Azaltmaya Yönelik Çözüm Arayışları ve Bir Öneri: Rasyo Analizi Yoluyla Etkin Bir İnceleme Sisteminin Oluşturulması, Sosyoekonomi,6(6).s. 127-146.
- Azaklı, S. B. (2009). Türkiye'de Kayıtdışı İstihdam ve Ekonomik Boyutu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydemir, C. (2013). Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik Ve Kırsal Alan. Atatürk UniversityJournal of Economics&AdministrativeSciences,27(1).s. 115-138.
- Aydın, E. G. (2013). Türkiye’de Kayıtdışı İstihdam Konusu Üzerine Teorik ve Ampirik Bir Çalışma A Study on Informal Employment in TurkeyfromTheoreticalandEmpricalPerspectives.
- Baliamoune-Lutz, Mina, 2007. Globalization and Genderİnequality: is AfricaDifferent? J. Afr. Econ. 16 (2), s. 301–348.
- Baliamoune–Lutz, M.,&McGillivray, M. (2015). Theimpact of Genderİnequality in Education onİncome in AfricaandtheMiddle East. EconomicModelling, 47, s. 1-11.
- Berber M (2011). İktisadi Büyüme ve Kalkınma. Derya Kitabevi, Trabzon

Berber, M. Ve Eser, Y.B.(2008). Türkiye’de Kadın İstihdamı: Ülkeye Bölge DüzeyindeSektörel Analiz. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 10,2. S. 1-16.

Cam, E. (2013). “Türk İstihdam Politikasında Çalışan Kadınlar veUygulanan Politikalar 2: İstihdam Politikaları”, Çelik İş SendikasıAylık Yayın Organı, 3,13. s. 41-65.

Coleman, James William, and Harold Kerbo (2003), Social Problems: a Brief Introduction, Second Edition, PrenticeHall, New Jersey.

Çelik, F. (2013). Türkiye’de İstihdamın Görünümü. Sayı/Issue: 2 Cilt/Volume: 1 Ekim-Aralık 2013 October-December 2013, 9. s. 9-14.

Çetintaş, H.,&Vergil, H. (2003). Türkiye'de Kayıtdışı Ekonominin Tahmini.Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4 (1). s. 15-30.

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği, Toplum ve Bilim, 86, S.139-170.

Demir, N. (2014). Kadın İstihdamının Arttırılması ve Kadınların İşgücüne Katılımlarının Belirleyicileri. Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi. Sayı,311.

Demirbilek, S.(2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açısından İncelenmesi. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, 44 (511), s. 45-49.

Demirgöz Bal, M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. KASHED, 1(1), s. 15-28.

Deniz, M.,Hobikoglu, E. (2012). Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirmesi: Türkiye Örneği. IninternationalConference On EurasianEconomies,11-13.

Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı. Çalışma ve Toplum, 2(21), s. 41-54.

Demircan, E. S. (2003). Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkileri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (21).s. 97-116.

Doğan, Z. (2014). Ekonomik Büyüme Süreçlerinin Analizinde Yeni Açılımlar ve Büyümenin Yersel Dinamikleri.

Donoven, Joseptina (2001), Feminist Theory, (Çev:Bora Aksu ve Diğerleri), İletişimYayınları, İstanbul.

Ecevit, Y. (2008). İşgücüne Katılım ve İstihdam. İçinde Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri," Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yasamı ve Siyaset", Raporunun Güncellemesi, TÜSİAD, KAGİDER, Temmuz. s. 113-213.

Ercan, N. Y. (2000). İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış. Planlama Dergisi Özel Sayı-DPT’nin Kuruluşunun 42. Yılı.

Eren, A. (2005). Korku Kültürü, Değerler Kültürü ve Şiddet. Aile ve Toplum. Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 2 (8), s. 23-37.

Erhan, D. (2011). Krizlerin Anatomisi: 1929 Ekonomik Buhranı ve 2008 Küresel Krizi’nin Karşılaştırılması. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

Erol, S. I. (2015). Türkiye’de Kadının Çalışma Hayatına Katılımının Belirleyicileri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3).s. 1-22.

Genç, A. G. M. C.,& Atasoy, A. G. Y. (2010). AR&GE Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 5(2).s. 27-34.

Günday, D. P. (2011). Ekonomik Kalkınmada Kadının Önemi ve Katkısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gürler, Ö. K.,Üçdoğruk, Ş. (2007). Türkiye’de Cinsiyete Göre Gelir Farklılığının Ayırıştırma Yöntemiyle Uygulanması. Journal ofYasarUniversity, 2(6), s. 571-589.

Hablemitoğlu, Ş.(2005). Toplumsal Cinsiyet Yazıları. (İkinci Baskı, 20-40). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Henslin, James M. (2003a); Social Problems, Sixth Edition, Prentice Hall, New Jersey.

Işık, A. ve Acar, M. (2003). Kayıt Dışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (21).s. 117-136.

KSGM (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü) (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı.

Kar, M.,&Taban, S. (2003). Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58(3), S. 145-169.

Karaarslan, E. (2004). Ülkemizde Devlet Muhasebesinin Serüveni. Sayıştay Dergisi, 54, s. 37-76.

Karabıyık, İ. (2012). Türkiye'de Çalışma Hayatından Kadınİstihdamı. s. 231-260.

Kasa, H.,& Alptekin, D. D. V. (2016). Türkiye' De Kadın İşgücünün Büyümeye Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 18(1), s.1-24.

Kerbo, H. R. & Coleman, J. W. (2006). Social Problems..

Kibritçioglu, A. (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 53 (01), s. 207-230.

Kildiş, Y. (2005). Kayıtdışı Ekonomi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler.

Kocacık, F.,&Gökkaya, V. B. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. CÜ İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi,6(1), S. 195-219.

Koray, M. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Cinsiyet Eşitliği Politikaları: Sol-feminist Bir Eleştiri. Çalışma ve Toplum Dergisi, 29, s. 13-53.

Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2012). Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 17,2.s. 41-65.

Korkmaz, M., Alacahan, N. D., Cesim, D. T., Yücel, A. S., & Aras, G. (2013). Türkiye’de Kadın İstihdamının Amerika Birleşik Devletlerindeki Kadın İstihdamı İle Karşılaştırılması.

Kuştepli, Y., & Halaç, A. G. U. (2004). Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi.

Küçükşen, O. (2013). Kadınların İşgücüne Katılımı Ve İktisadi Kalkınma: U Şekilli Kadın İşgücüne Katılım Hipotezinin Heterojen Ülke Grupları İçin İncelemesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Macdonald, John J. Ve Plummer, Ken (2002); Sociology: A Global Introduction, Second Edition, PrenticeHall, London.

Mercanlıoğlu, Ç., (2009), “Cinsiyete Dayalı Eşitsizlik; Kadın Yöneticilerin İş ve Özel Hayatlarını Dengeleme Zorlukları ve Bedelleri”, Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, 05-07 Mart 2009.

Orhan O. ve Erdoğan, S. (2013). Genel Ekonomi. Umuttepe Yayınları, Kocaeli.

Ökten, Ş. (2006). GAP Bölgesinin Sosyo-Kültürel ve Yapısal Özelliklerinin Aile Yapısına Etkileri. Aile ve Toplum. Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 3(9), s. 23-35.

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet Ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni Gender And Power: The System Of Gender In Southeastern Anatolia.

Önder, M. (2012). Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Uluslararası Uygulamalar Işığında Çözüm Önerileri.

Önder, N. (2013). Türkiye’de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi. 1 (1). s. 35-61.

Özar, Ş. (2005). GAP Bölgesi’nde Kadın Girişimciliği. GAP-GİDEM Yayınları, Ankara.

Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (33).s. 93-112.

Özdemir, Z. ve Yalman, İ. (2012), Kadın İstihdamı ve Ekonomik Kalkınma: Geçiş Ekonomileri Örneği,

Özden, M. (2014). İktisadi büyüme ve kalkınma olgusunda dış ticaretin yeri ve önemi: Türkiye örneği (Master'sthesis, Namık Kemal Üniversitesi).

Özsağır, A. (2008). Düünden bugüne büyümenin dinamiği. KMU İIBF Dergisi. 8 (14), s. 332-347.

Özsoy, G. G. C. (2012). Türkiye’de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi.

Parillo Vincent N. (2002), CotemporarySocialPromlems, FifthEdition, AllyandBacon, Boston.

Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi. Ege Akademik Bakış, 10 (4).s. 1217-1230.

Perry, John A.andEma K. Perry (2003), ContemporarySociety: An IntroductiontoSocialScience, Tenth Edition, Allynand Bacon, Boston.

Saçık, S. Y. (2009). Büyümenin Bir Kaynağı Olarak Ticari Dışa Açıklık. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 1(18),s. 273-294.

Saraç, T. B. (2009). Enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye ekonomisi üzerine ekonometrik bir uygulama (1988-2007) (Doctoraldissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sarıeroğlu, J. (2007). Çalışma Hayatı ve Kadın. Çelik-İş Sendikası Aylık Yayın Organı, 1(21), s. 31-36.

Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği. Aile ve Toplum. Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 2(8) s. 9-22.

Sivakumar, M. (2008), “GenderDicriminationandWomen’sDevelopmentinIndia” , MPRA Paper, No.10901, September 2008.

Sullivan, Thomas J. (2003); IntroductiontoSocialProblems, Sixth Edition, PearsonEducation, Boston.

Şahin, L. (2007). Türkiye İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve İşsizlik Sorunu. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (53).s. 544-575.

Şener, Ü. (2009). Kadın Yoksulluğu. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu.

Şimşek, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi:Türkiye Örneği. DEÜTıp Fakültesi Dergisi, 25(2), s. 119-126.

Taban, S. (2011). İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller. Nobel Yayınevi.

Tok, E. (2013). Türkiye Yaklaşımı ile Birlikte Kalkınma Kavramı ve Alt Bileşenleri.

Tolunay, A., Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi. A, 2. s. 116-127.

Topakkaya, A. (2008). Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx'ı Yeniden Okumak. Journal Of International SocialResearch, 1(3).s. 388.

TUSIAD, K. (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. GenderInequalities in Turkey: Problems, Priorities and Suggestions). Turkish Industry and BusinessmenAssociation, Women Entrepreneurs Association of Turkey, Istanbul.

Tutar, F. ve Yetişen, H. (2009). Türkiye'de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2). s. 116-131.

Uraz, A., Aran, M., Hüsamoglu, M., Okkalışanalmış, D. ve Çapar, S., (2010). Türkiye’de Kadınların İşgücüneKatılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler, DPT ve Dünya BankasıRefah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı, Çalışma Raporu Sayı 2, Ankara.

Urul, A. K. (2016). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. Türkiye Ekonomi Araştırmaları Vakfı..

Yardımcı, P. (2006). İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri. Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, s. 96-115.

Yarıkkaya, P. A., “Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri.

Yılmaz, Ö. G. (2005). Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. Ekonometri ve İstatistik E-Dergisi, (2), S. 63-76.

Yumuşak, İ. G. (2009). Kadın Eğitiminin İktisadi Analizi. İktisadi Yaşam ve Kadın Eğitimi”, Nobel: Ankara.

Yülek, M. A. (1997). İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler Ve Kamu Politikaları Üzerine. Hazine Dergisi, (6). s. 1-15.

Web 1, (2017), <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kadin-istihdaminin-artirilmesi-ve-kadinlari-istihdamina-katilimlari-belirleyicileri/1880>. (Erişim Tarihi: 02.05.2017).

Web2, (2017), https://academia.edu/4796744/%C3%87ALI%C5%9EMA_HAYATI_VE_KADIN (Erişim Tarihi: 07.02.2017).

Web 3,(2017), <http://debis.deu.edu.tr/userweb//yesim.kustepeli/dosyalar/gelir-sbe.pdf> (Erişim Tarihi: 03.05.2017).

Web 4,(2017), https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=LFS_SEXAGE_I_R.E (Erişim Tarihi: 23.12.2016).

Web 5, (2017), <https://asalbayrak.files.wordpress.com/2013/10/mk45.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.5.2017).

Web 6, (2017), <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/countryinfo.html>. (Erişim Tarihi: 06.05.2016).

Web 7, (2017), <http://www.tekgida.org.tr/Faaliyetler/Kadin-Burosuna>, (Erişim Tarihi:10.11.2016).

ÖZGEÇMİŞ

Sevil Işık Özder 1979, Bakırköy/İstanbul doğumludur. 2000 yılında Marmara Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümünden mezun olmuştur. Halen sınıf öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir.